



บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตามดูแลความประพฤติของเด็กและเยาวชน ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมแนวความคิด ทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาเป็นแนวทางศึกษาประกอบด้วย

1. แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. รูปแบบการมีส่วนร่วม
3. ขอบเขตการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
5. หลักการและแนวคิดของรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว
6. ประวัติหน่วยงาน
7. ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

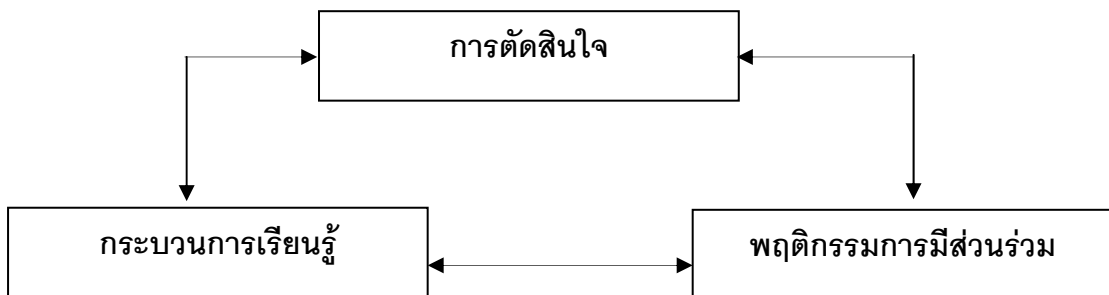
พฤติกรรมการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนางานยุติธรรมสมานฉันท์ในชุมชนซึ่งจะเกิดขึ้นได้จากการที่ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อชุมชนของตน พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงมีความสำคัญดังนี้ (อัมพร สุขเกษม, 2531)

1. เป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานของกลุ่ม
2. ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเสริมสร้างและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสม
3. ประชาชนมีความเชื่อมั่นและมั่นใจในศักยภาพของตนเองต่อการพัฒนาชุมชน
4. ประชาชนเกิดความตระหนัก และรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตน



5. การมีส่วนร่วมเป็นการแสดงพลังความร่วมมือของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากความสำคัญของการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนดังกล่าวนี้ ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือ ร่วมใจ รวมพลังความรู้สติปัญญาเพื่อการเรียนรู้ การทำงาน และการสร้างอำนาจ การตัดสินใจ กำหนดวิถีชีวิตของประชาชนด้วยตนเอง ดังแผนภาพต่อไปนี้



ภาพที่ 1 ลักษณะการมีส่วนร่วม (อัมพร สุขเกษม, 2531)

อำนาจการตัดสินใจในชุมชนต้องเกิดจากประชาชนในชุมชนนั้น มีกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมมีส่วนร่วม ซึ่ง โรเจอร์ (Roger, 1969, p. 187 อ้างถึงใน อัมพร สุขเกษม, 2531) สรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่า โครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นจะต้องสนองความต้องการของประชาชนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างอิสระ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ โกวิทย์ พิตยานุรักษ์ และคณะ (2542, หน้า 19) ซึ่งกล่าวถึง พฤติกรรมมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำและควรทำอย่างไร มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการตัดสินใจ รวมถึงการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมประเมินผลการทำงานด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ การดำเนินงานมีความเป็นเจ้าของโครงการและมีส่วนร่วมตรวจสอบประเมินผล เป็นพฤติกรรมมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ต่อการบริหารงานยุติธรรมเด็กและเยาวชนทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ จะทำให้ทราบได้ว่าประชาชนในชุมชน สมาชิก องค์กรบริหารส่วนตำบล และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีกระบวนการทำงาน มีวิธีการปฏิบัติ และขั้นตอนดำเนินการในด้านต่าง ๆ ด้วย



ความร่วมมือ ร่วมแรงใจ ให้งานการพัฒนางานยุติธรรมเด็กและเยาวชน ประสบความสำเร็จได้ โดยเริ่มจาก (สนธยา พลศรี, 2537)

1. การสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของประชาชน
 2. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างถูกต้องตามหลักการของพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกอย่างมีเป้าหมาย
 3. สอดคล้องกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและแรงจูงใจหรือความพึงพอใจในผลแห่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้น
 4. พฤติกรรมมนุษย์มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้จากกระบวนการศึกษาอบรม การฝึกทักษะ การปฏิบัติ สามารถทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อการทำงานได้อย่างถูกต้อง
- กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงตามบริบทของวัฒนธรรมชุมชนที่ต่างกัน การเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับกฎของสังคม กฎของชุมชน เป็นการเรียนรู้ เพื่อการดำรงชีวิต การใช้ชีวิตของชุมชน (ลำยอง สำเร็จดี, 2543) การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมจึงมีผลต่อการส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้รวมถึงการปฏิวัติวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้พลเมืองมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาให้เกิดการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้สังคมและเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ทุกฝ่ายต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงพึ่งพาตนเอง ได้จากการเฝ้าหาความรู้ เรียนรู้จากประสบการณ์และการแก้ไขปัญหา พัฒนาได้ทั้งสติปัญญา ความสามารถและคุณธรรม กระบวนการเรียนรู้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลความสนใจ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและกิจกรรม การช่วยเหลือเกื้อกูล แลกเปลี่ยนความรู้ถ่ายทอด ความคิด เชื่อมโยงสาระความรู้กับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมที่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้จริง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้ (รุ่ง แก้วแดง, 2542)

1. การสำรวจความต้องการ ความสนใจและความรู้พื้นฐานของชุมชน
 2. กำหนดเป้าหมายและมาตรฐานระดับการเรียนรู้ของชุมชน
 3. การเตรียมการของผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้
 4. ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน
 5. วิเคราะห์ประเมินผลการเรียนรู้
 6. การสรุปและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
- ฉะนั้นกระบวนการเรียนรู้ตามขั้นตอนดังกล่าวนี้ จึงสามารถนำไปใช้ในการศึกษาพัฒนา และส่งเสริมพฤติกรรมการมีส่วนร่วมการทำงานของชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลและสถาน



พินิจและคุ่มครองเด็กและเยาวชนในด้านต่าง ๆ ได้ ตั้งแต่กระบวนการมีส่วนร่วมในการคิด การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการชุมชน การมีส่วนร่วมการวางแผนดำเนินการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้ความรับผิดชอบร่วมกันรวมถึงการมีส่วนร่วมการตรวจสอบ ประเมินผลการทำงานด้วย นอกจากนี้แล้ว นรินทรชัย พัฒนพงศา (2547, หน้า 57 - 60) ยังได้ให้ความสำคัญกับ พฤติกรรมการยอมรับนวัตกรรมการเรียนรู้หรือกระบวนการยอมรับสิ่งใหม่ในการนำไปปฏิบัติว่า ประกอบด้วยกระบวนการยอมรับ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นเกิดความตระหนัก (awareness stage) ที่จะต้องรับการเรียนรู้ ขั้นแสดงความสนใจ (interest stage) ในนวัตกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ แบบใหม่ ขั้นพิจารณาไตร่ตรอง (critical thinking) เพื่อตรวจสอบประเมินคุณค่าความมีประโยชน์ ที่จะได้รับจากสิ่งที่เรียนรู้ ขั้นทดลองปฏิบัติ (trial stage) เพื่อทดสอบดูว่า สามารถปฏิบัติได้และ เกิดประโยชน์ได้จริง ขั้นสุดท้าย คือ การยอมรับและนำไปปฏิบัติจริง (adoption stage) ฉะนั้น กระบวนการยอมรับการเรียนรู้สิ่งใหม่ของชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็น ขั้นตอนสำคัญส่วนหนึ่งด้วย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาของสหประชาชาติ (united nations research institute of development: UNRIOD) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า “เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ในเรื่องการตัดสินใจ การเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรม และการร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็น ธรรมจากกิจกรรมนั้น” ส่วนสหประชาชาติ (united nations: UN) ให้ความหมายว่า “เป็นการมี ส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา การเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดการพัฒนาและการเข้า ไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องของการพัฒนา” (มนตรี กระพุ่มมัลย์, 2539, หน้า 97)

อานันท์ ปันยารชุน (2541) ความสำเร็จของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การสำนึกตระหนัก และยอมรับในสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เจ้าหน้าที่ที่จะต้องสร้างสำนึกใหม่ว่า กิจกรรมที่ตนรับผิดชอบไม่ใช่รัฐกิจหรือกิจการของรัฐ ที่ตน เท่านั้นมีสิทธิตัดสินใจได้ แต่เป็นสาธารณะ (public affairs) ที่สาธารณะชนชอบที่จะมีส่วนร่วมใน การแสดงความประสงค์ในการร่วมคิดและการกระทำหรือตรวจสอบ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปรับ ทศนคติให้ได้ ก็จะมีผลกับสถานะที่จะเกิดข้อขัดแย้งกับประชาชนกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมได้ การตระหนักและยอมรับในสิทธิหน้าที่ ตลอดจนส่วนร่วมนั้น ต้องเข้าใจว่าตนและผู้อื่นต่างก็มี สิทธิหน้าที่ และการมีส่วนร่วมกัน ตามหลักความเท่าเทียมกัน ดังนั้น ความแตกต่างใน ผลประโยชน์และจุดยืนของแต่ละฝ่าย จึงเป็นเรื่องธรรมดาผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องยอมรับว่าการ “รวมซอม” และประสานประโยชน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ต้องเกิดขึ้น ฉะนั้น ความแตกต่างใน



ผลประโยชน์และจุดยืนจะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในที่สุดสำหรับของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีส่วนสำคัญในการสร้างความสำเร็จหรือล้มเหลวของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ แก้วมีศรี (2538) การมีส่วนร่วมนั้นถือเป็นหัวใจหลักสำคัญของการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมใด ๆ ก็ตามหากประชาชนไม่มีความเป็นเจ้าของและลงมือดำเนินการกิจกรรมด้วยตนเองแล้ว กิจกรรมนั้นอาจไม่สำเร็จและดำรงอยู่ได้ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกกระบวนการตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดและหาวิธีการแก้ปัญหา ร่วมวางนโยบายหรือวางแผนโครงการ ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้และควบคุมแผนงานและการประเมินผล

2. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว

จากความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้ศึกษา ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าขึ้นอยู่กับทัศนคติ ตลอดจนความรู้ความชำนาญของแต่ละคน อีกทั้งยังมีขอบเขตกว้างขวาง ซึ่งอาจหมายถึงการมีส่วนร่วมของปัจเจกชนหรือกลุ่มบุคคล การที่ประชาชนกลุ่มหรือองค์กรใด ๆ เข้ามาร่วมกันดำเนินกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งด้วยความสมัครใจและพัฒนาให้กิจกรรมนั้นบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายจนเกิดผลประโยชน์กับตนเอง กลุ่มองค์กรและส่วนรวม

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมตามที่นักวิชาการศึกษา ได้เสนอไว้หลายรูปแบบสามารถสรุปได้ ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้กำหนดรูปแบบและแนวทางการที่มีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. จัดกระบวนการหรือกลไกการบริหารจัดการของรัฐที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การจัดทำแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน
2. สนับสนุนให้มีคณะกรรมการของประชาชนในชุมชนและท้องถิ่นให้ร่วมคิดร่วมทำงาน และเรียนรู้ประสบการณ์ความรู้ความสามารถซึ่งกันและกัน
3. ส่งเสริมให้มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนหรือท้องถิ่นในการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และผลกระทบจากการพัฒนา



4. จัดให้มีกระบวนการและช่องทางของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการพัฒนาเป็นสองระบบที่มีการปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันและระบบการจัดการกิจกรรมการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ ซึ่งภาครัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนในด้านนโยบายมาตรการและงบประมาณสนับสนุน

5. เสริมสร้างวิสัยทัศน์และสร้างขีดความสามารถในการจัดการหรือการมีส่วนร่วมให้แก่องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน สาธารณชน ภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินแผนงานโครงการของรัฐหรือของชุมชน เช่น การใช้มาตรการจูงใจทางภาษี การสนับสนุนการฝึกอบรมด้านการจัดการและส่งเสริมความร่วมมือกับฝ่ายอื่น ๆ ในสังคม

6. พัฒนาศักยภาพการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ของรัฐและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานประชาสัมพันธ์ ภาครัฐและภาคเอกชนในการให้บริการข่าวสารและข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศแก่ข้าราชการในกระทรวง ทบวง กรม และประชาชนอย่างเพียงพอให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ (2545) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมมีอยู่ 3 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (marginal) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน 2) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (partial participation) รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายมาว่าต้องการอะไรใครที่รัฐไม่ต้องการของชาวบ้านและ 3) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (full participation) เป็นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดนโยบาย ความต้องการการตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหา และความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย

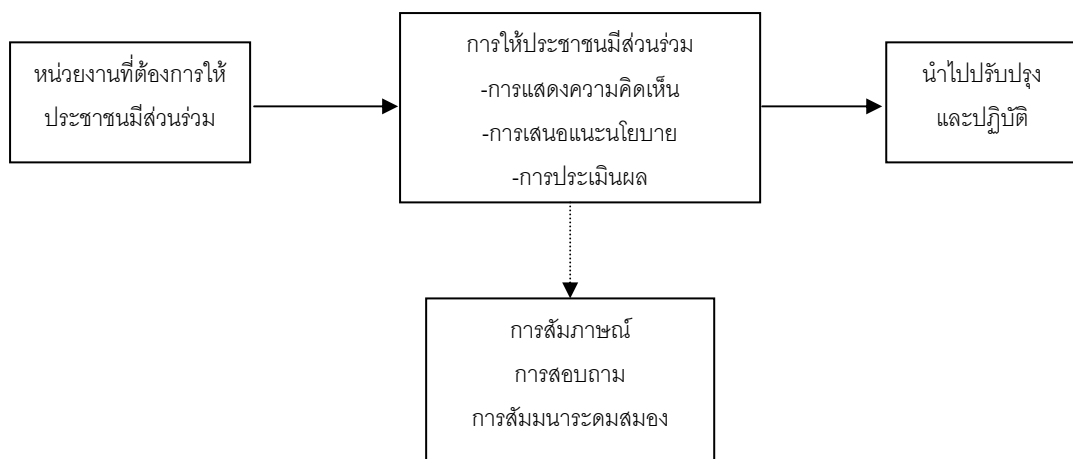
พิชาย รัตนดิลล ญ เกียรติ (2543) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีรูปแบบ ดังนี้ 1) การแถลงข่าว แผ่นพับ จดหมายข่าว วีดิทัศน์ เสียงตามสาย การบรรยาย อภิปราย หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ การประชาสัมพันธ์ (public meeting) 2) ทำจดหมายร้องเรียน การร้องทุกข์ การสำรวจความคิดเห็น การประชุมชาวบ้าน การสัมมนาระดมความคิดเห็น การเสวนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมพิจารณา 3) การสนับสนุนในด้านวัตถุปัจจัย ทั้งแรงงาน เงิน หรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ 4) คณะกรรมการแบบมีตัวแทนของกลุ่มผู้มีส่วนร่วมได้เสียทั้งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรชุมชน นักวิชาการ 5) การจัดการตนเองของชุมชน องค์กรชาวบ้านสหกรณ์ การประชาคม

ทองคูณ หงษ์พันธุ์ (2544, หน้า 13) เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นไว้ ดังนี้ 1) มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย 2) มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร และการเรียนรู้ 3) มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและกระบวนการรับนักศึกษา 4) มีส่วนร่วมในการบริหารและ



การประเมินสถาบัน 5) ให้การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ 6) ร่วมเป็นผู้สอน
วิทยากร ผู้นิเทศและพี่เลี้ยงนักศึกษา 7) มีส่วนร่วมให้บริการของสถาบัน ทั้งการบริหารวิชาการ
และการบริการสังคม

สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษารัฐบาล สำนักงานพัฒนาการฝึกหัดครู (2542 อ้างถึงใน เฉลียว
บุรียกดี และคณะ, 2545) ได้เสนอการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสามารถจำแนกได้
เป็น 7 ระดับ ดังต่อไปนี้ 1) ระดับการมีส่วนร่วม โดยมี ผู้กำกับอยู่เบื้องหลัง (manipulation) 2)
ระดับการมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ (consultation) 3) ระดับการมีส่วนร่วมเพื่อรับรอง
(consensus building) 4) ระดับการมีส่วนร่วมเพื่อการตัดสินใจ (decision making) 5) ระดับการ
มีส่วนร่วมที่ประชาชนมีส่วนต้องรับผิดชอบในผลของการตัดสินใจ (risk sharing) 6) ระดับการมี
ส่วนร่วมแบบคนที่เท่าเทียมกัน (partnerships) 7) ระดับการมีส่วนร่วมที่ประชาชนพึ่งพาตนเอง
(self reliance)



ภาพที่ 2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527)

ขอบเขตการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮ็อฟ (Cohen & Up Hoff, 1980 อ้างถึงใน ปรัชญา เวสารัชช์, 2528, หน้า 10 – 13; มนตรี กระพุ่มมัลย์, 2539, หน้า 97 – 98) ได้เสนอกรอบความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทไว้ว่ามี 3 มิติ (dimensions) และ 2 บริบท (contexts) มิติของการมีส่วนร่วม (dimensions) ประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

1. มีส่วนร่วมอะไรบ้าง (What) แบ่งเป็น



1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) คือ ร่วมในการคิดถึงปัญหา โดยระบุความต้องการของชุมชนจนเกิดโครงการ ระหว่างดำเนินการ (โครงการเริ่มทำ) และการตัดสินใจดำเนินการ (โดยองค์กรของชุมชนหรือชาวบ้าน) ซึ่งในประเด็นนี้ ฮันเตอร์ (Hunter, 1971, pp. 5 - 6) อธิบายให้ชัดเจนว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ เกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ

1.1.1 ความสนใจและความห่วงใยกังวลร่วมกันในสภาพปัญหาที่เผชิญร่วมกัน กลายเป็นความสนใจและกังวลใจของส่วนร่วม

1.1.2 ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ขณะนั้นผลักดันให้มุ่งสู่การรวมกลุ่ม วางแผนกระทำร่วมกัน

1.1.3 การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาและต้องมีความเข้มข้นมากพอที่จะเกิดความริเริ่มกระทำการที่จะสนองตอบความต้องการของผู้เดือดร้อน

1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรต่าง ๆ การบริหารงานกิจกรรมและการประสานงานขอความช่วยเหลือ

1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ทางด้านวัตถุ สังคม ของแต่ละบุคคล

1.4 การมีส่วนร่วมในการพยายามประเมินผล (evaluation) ของโครงการ

2. มีส่วนร่วมกับใคร (who, whom) ได้แก่

2.1 การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรที่ให้ทุน เป็นต้น

2.2 การพิจารณาคูณลักษณะของประชากร สังคมและเศรษฐกิจ ของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่อง เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระดับชั้นในสังคม ระยะเวลาอยู่อาศัย การถือครองที่ดิน เป็นต้น

3. มีส่วนร่วมอย่างไร (how) ได้แก่

3.1 ลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เช่น ความเต็มใจเข้าร่วม การได้รางวัลตอบแทนหรือถูกบังคับในการเข้าร่วม

3.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น การเข้าร่วมโดยตรง หรือผ่านองค์กรของชุมชน

3.3 ขนาดของการมีส่วนร่วม เช่น ความถี่ และระยะเวลาในการเข้าร่วม

3.4 ผลที่เกิดจากการเข้าร่วม เช่น เป็นการเสริมพลังหรืออำนาจองค์กรหรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ธรรมดาเท่านั้น



บริบทของการมีส่วนร่วม (context) ประกอบไปด้วย

1. ลักษณะของกิจกรรม/โครงการ โดยพิจารณาจาก

1.1 สิ่งที่น่าสนใจ เช่น ความซับซ้อนของโครงการและทรัพยากรที่ต้องการ

1.2 ลักษณะประโยชน์ที่ได้รับ เช่น ความเป็นรูปธรรม ความเป็นไปได้ และระยะเวลาที่ส่งผล

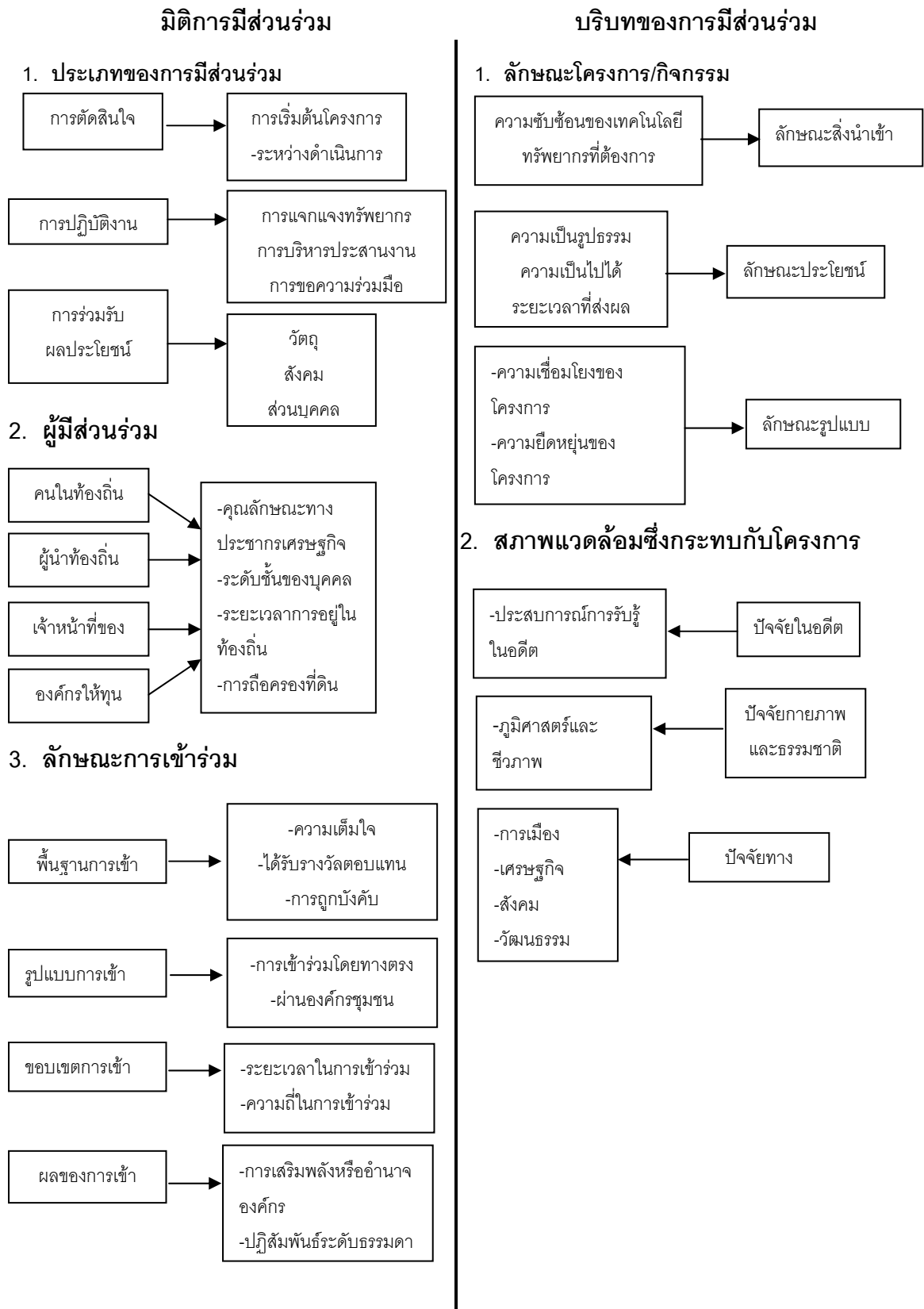
1.3 ลักษณะรูปแบบที่ต้องกำหนด เช่น การเชื่อมโยงโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ การเข้าถึงในแง่การบริหารจัดการ และการครอบคลุมเนื้อหาการบริหารงาน

2. สภาพแวดล้อมที่กระทบถึงกิจกรรม/โครงการ โดยพิจารณาจาก

2.1 ปัจจัยในอดีต เช่น ประสบการณ์รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ

2.2 ปัจจัยด้านกายภาพและธรรมชาติ เช่น ภูมิศาสตร์ และชีวภาพ

2.3 ปัจจัยทางสังคม เช่น ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จากมิติและบริบทต่าง ๆ ดังกล่าว สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 3 กรอบการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของโคเฮน และอัฟโฮฟฟ์ (Cohen & Up Hoff, 1980)



แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ กระบวนการที่จะดึงผู้ที่มีส่วนได้เสียในการกระทำความผิดใดความผิดหนึ่งให้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อร่วมกันระงับและจัดการกับความเสียหาย ความต้องการ และภาระหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเยียวยาฟื้นฟู และทำให้ความเสียหายกลับคืนดีให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่มีเป้าหมายสุดท้ายให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม อันเป็นกระบวนการที่สร้างความสมานฉันท์ทำให้เกิดการฟื้นฟู โดยมีหลักการว่าควรเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาพบกันในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดอง ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดได้ชัดใช้ ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเป็นการอำนวยความสะดวกทางเลือกไม่ใช่เป็นการทดแทนกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ในต่างประเทศมีหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการและมีชื่อเรียกหลากหลาย แต่จะเป็นรูปแบบใดก็ตาม ความสำคัญก็คือการสร้างความปรองดองของทุกฝ่ายในหลายประเทศได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับความผิดที่เด็กเป็นผู้กระทำผิด

รูปแบบในการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในปัจจุบันมี 4 รูปแบบ ได้แก่ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2545)

1. รูปแบบกฎหมาย (legalistic model) คือ เมื่อเด็กกระทำผิดก็ใช้กฎหมายบังคับ เช่นเดียวกับการกระทำผิดของผู้ใหญ่ เด็กกระทำผิดในหลายประเทศต้องได้รับโทษและผ่านกระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกับผู้ใหญ่
2. รูปแบบการสงเคราะห์ (welfare model) แนวคิดนี้เห็นว่าเด็กกระทำผิดเพราะสภาพสังคมแวดล้อมเด็กจึงไม่ควรได้รับโทษแต่ควรได้รับการสงเคราะห์ วิธีการนี้ เมื่อใช้ไประยะหนึ่งก็พบว่า การสงเคราะห์ทำให้เด็กรู้สึกว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน
3. รูปแบบผสม (co - operative model) เป็นการผสมผสานของสองรูปแบบข้างต้น คือ การลงโทษตามกฎหมายด้วย และให้สวัสดิการและการสงเคราะห์ด้วย ซึ่งประเทศไทยใช้รูปแบบนี้



4. รูปแบบการมีส่วนร่วม (participative model) คือ การที่ผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด ทั้งผู้กระทำผิด เหยื่อ ชุมชน และรัฐเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเด็กกระทำผิด และหาทางออก เพื่อบูรณาการเด็กกลับคืนสู่ชุมชน ซึ่งความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จัดอยู่ในรูปแบบนี้

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การสร้างสำนึกผิด เยียวยา และฟื้นฟูความเสียหาย ผดุงความยุติธรรมแก่ชุมชน แนวคิดเชิงทฤษฎี คือ เน้นการจัด ให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดทางอาญา ซึ่งได้แก่ ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ชุมชน และผู้กระทำผิดได้ ร่วมมือกันโดยตรงในการจัดการและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งรวมทั้ง การฟื้นฟูหรือเยียวยาความสูญเสียหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เหยื่ออาชญากรรมด้วย โดย กระบวนการทัศนคติความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ (ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, 2545) ฟื้นฟูเหยื่อและ ชุมชนมากกว่าการลงโทษ เหยื่ออาชญากรรมมีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบและเยียวยาให้แก่ ผู้ที่ได้รับผลร้าย เน้นหนักและให้ความสำคัญแก่การที่ผู้กระทำผิดยอมรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ รวมทั้งการแก้ไข มากกว่าการลงโทษที่รุนแรงคำนึงถึงความรับผิดชอบของชุมชนในการสร้างสภาพแวดล้อมที่มีผล ต่อพฤติกรรมของผู้กระทำผิด หลักการและแนวคิดของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็น ความยุติธรรม เพื่อสังคมโดยส่วนรวมที่มุ่งเน้นความเอื้ออาทร และสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นระหว่าง เหยื่อและผู้กระทำผิด ตลอดจนชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวม

หลักเกณฑ์สำคัญ 5 ประการ ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (วันชัย รุจนวงศ์, 2546)

1. เน้นที่ความเสียหายและความต้องการของผู้เสียหาย อันเป็นผลต่อเนื่องมาจาก ความเสียหาย ที่เกิดจากการกระทำนั้น รวมทั้งความต้องการของชุมชนและผู้กระทำผิด
2. จัดการกำหนดภาระหน้าที่ในการแก้ไข ซึ่งเป็นผลมาจากการทำให้เกิดความเสียหาย นั้น (ได้แก่ ภาระหน้าที่ของผู้กระทำผิด รวมทั้ง ภาระหน้าที่ของชุมชนและของนักสังคมสงเคราะห์ ในการแก้ไขเยียวยา ที่เกิดจากความเสียหาย)
3. ใช้กระบวนการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม และเป็นกระบวนการที่ทุกฝ่ายมี ส่วน ร่วมในกระบวนการนั้น
4. ให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสียในสถานการณ์นั้นเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้ง ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด สมาชิกของชุมชนและสังคม
5. พยายามหาทางทำสิ่งที่เสียหายไปให้กลับคืนดีดังเดิม



มีข้อคิดเห็นว่า การนำ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม สำหรับ “เด็กกระทำผิด” ว่าขึ้นกับความร่วมมือด้วยความสมัครใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้ง ผู้เสียหาย ชุมชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2545)

1. ผู้เสียหายหรือเหยื่อมีความสมัครใจ ต้องการให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบในการกระทำ

2. ผู้นำและศักยภาพชุมชนพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการคือ

2.1 ผู้นำของชุมชน ชุมชนคิดว่าเด็กเป็นสมบัติของชุมชน เป็นสมบัติของชาติ บ้านเมือง เมื่อเด็กมีปัญหา ชุมชน และสังคมต้องเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหานั้น ด้วยจิตสำนึก เช่นนี้ ก็จะเอื้ออำนวยต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

2.2 ศักยภาพของชุมชน พิจารณาว่า ชุมชนเข้มแข็งหรือไม่ พลเมืองมีความกระตือรือร้นสนใจที่จะแก้ปัญหาสังคม และช่วยงานสาธารณะหรือไม่

ความหมายของชุมชนในที่นี้ คือ ชุมชนที่มีความรู้สึกนึกคิดของความเป็นชุมชน มีกิจกรรมร่วมกัน มีการประชุมพบปะสังสรรค์กันด้วยกิจกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อสังคม ซึ่งมีลักษณะความเป็นชุมชนตามหน้าที่ (functional community)

3. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต้องยอมรับศักยภาพของชุมชนและยินยอมลดทอนอำนาจให้ชุมชน เมื่อบทบาทของประชาชนเพิ่มขึ้นบทบาทของรัฐก็ต้องลดน้อยลง

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบ่งได้ 4 รูปแบบ (วุฒิสภา, 2545; Rehr, 2002)

1. การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing หรือ family group discussion)

2. การประชุมแบบล้อมวง (circle หรือ circle sentencing หรือ peacemaking circle)

3. การไกล่เกลี่ย (mediation)

4. คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (community reparative board)

แต่ละวิธีจะมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การประชุมกลุ่มครอบครัว เป็นรูปแบบที่น่าจะได้รับการพิจารณานำมาปรับใช้กับการพิจารณาหาทางแก้ไขฟื้นฟูปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำผิดกฎหมาย มีเป้าหมาย ดังนี้

1. เป็นการให้โอกาสเหยื่อให้เข้ามามีบทบาทโดยตรงในการอธิบายถึงการกระทำผิด และพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิด



2. ให้ผู้กระทำผิดได้รับรู้ถึงผลกระทบจากการกระทำผิดของเขามากขึ้น และให้โอกาสผู้กระทำผิดในการแสดงความรับผิดชอบ
3. เป็นการผูกมัดระบบการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิด เพื่อการแก้ไขและจัดระเบียบพฤติกรรมในอนาคตของผู้กระทำผิด
4. อนุญาตให้ทั้งเหยื่อและผู้กระทำผิดได้ติดต่อกับระบบการให้ความช่วยเหลือหลักในชุมชน

ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจะประกอบด้วย สมาชิกในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เหยื่อหรือผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด เพื่อน และผู้ช่วยเหลือหลัก (key supporters) ของทั้งสองฝ่าย เพื่อตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีคนกลางทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือการดำเนินการ (facilitator) ผู้เข้าร่วมประชุม ทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมด้วยความสมัครใจ นอกจากเหยื่อหรือผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดและครอบครัวแล้วการประชุมอาจมีครู ญาติพี่น้อง ผู้ที่เคารพนับถือ และคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วยก็ได้ ทั้งนี้เหยื่อหรือผู้เสียหายและผู้กระทำผิดจะเป็นผู้เสนอรายชื่อบุคคลที่จะเข้าร่วมประชุมในระบบนี้ ส่วนสถานที่ประชุมอาจเป็นโรงเรียนสถานีดำรงฯ หน่วยงานคุมประพฤติ เป็นต้น แต่มักเลี่ยงการใช้กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล โปรแกรมการประชุมอาจปฏิบัติภายในหน่วยงานเดียวและพัฒนาขึ้นเป็นการทำงานร่วมกันมากกว่าหลายหน่วยงานผู้ที่ทำหน้าที่ facilitator ต้องเป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วอาจเป็นอาสาสมัครหรือผู้ที่ทำหน้าที่โดยรับค่าตอบแทนก็ได้ เงื่อนไขของการประชุมกลุ่มครอบครัว เด็กและเยาวชนต้องรับผิดชอบและต้องการแก้ไขการกระทำผิดของตนเอง การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดเข้าใจถึงความเลวร้ายของการกระทำของตนและเข้าใจความรู้สึกของผู้เสียหาย และอาจมีโอกาสนำความเสียหายแก่เหยื่อหรือผู้เสียหาย โปรแกรมที่จัดภายใต้แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเน้นความรับผิดชอบโดยตรงของผู้กระทำผิดสิทธิของผู้เสียหายและการให้ความช่วยเหลือ การให้สมาชิกในครอบครัวที่เกี่ยวข้องและชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างเหยื่อหรือผู้เสียหายและผู้กระทำผิด(Wong, Online, 2005)

ปรัชญาของการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัว คือ เมื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่ครอบครัวแล้ว ครอบครัวจะสามารถวางแผนที่จะปกป้องสวัสดิภาพของตนเองได้ดีกว่านักวิชาชีพ เพราะครอบครัวจะเข้าใจตนเอง รู้ปัญหาจุดอ่อน และทรัพยากรของตนดีกว่าที่จะให้นักวิชาชีพเข้ามาจัดการเด็กและเยาวชนต้องการความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีเอกลักษณ์และมีความมั่นคงอยู่ในครอบครัวของตน ซึ่งการจัดการกับปัญหาอาจมีหลายรูปแบบ



ครอบครัวดีกว่า นักวิชาชีพในการหาแนวทางแก้ไขที่จะให้สมาชิกคนอื่น ในครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง จริงจัง ดังนั้น ปัญหาของเด็กและเยาวชนจึงควรให้ครอบครัวเข้ามาจัดการดีกว่ามอบภาระหน้าที่ดูแลนี้ให้กับรัฐ (Mirsky, Online, 2006)

การประชุมแบบล้อมวง เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้ในต่างประเทศ และมีแนวความคิดว่าน่าจะมีการพิจารณาว่าจะนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กในประเทศไทยได้หรือไม่นั้น จากการศึกษาพบว่า เป้าหมายของการประชุมของการประชุมแบบล้อมวง มีดังนี้

1. ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความปรองดองแก่ ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิด

2. ให้โอกาสผู้กระทำผิดในการขอภัยและชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น

3. สร้างพลังให้เหยื่อหรือผู้เสียหาย สมาชิกในชุมชน ครอบครัวและผู้กระทำผิดให้เขาเรียกร้องและแสดงความรับผิดชอบร่วมกันในการหาทางแก้ปัญหา

4. ให้ความสนใจกับสาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมกรรมการกระทำผิด

5. สร้างจิตสำนึกและศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

6. ส่งเสริม สนับสนุน และมีส่วนร่วมในค่านิยมของชุมชน (community values)

ความสำเร็จของการใช้รูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับการทำงานร่วมกันระหว่างกระบวนการยุติธรรมของรัฐกับชุมชนที่ทำงานในลักษณะความเป็นหุ้นส่วนที่ดีผู้ที่มีส่วนร่วมทุกฝ่ายต้องผ่านการอบรมที่จำเป็นในหลายชุมชนที่ใช้รูปแบบนี้ คณะกรรมการยุติธรรมชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่ากรณีใดได้รับการยอมรับการพัฒนากลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเหยื่อและผู้กระทำผิดและการช่วยให้เกิดการประชุมแบบล้อมวง การประชุมแบบล้อมวงไม่สามารถใช้กับการกระทำผิดทุกคดี ปัจจัยหลักที่จะตัดสินใจว่าคดีนั้น ๆ เหมาะสมที่จะใช้การประชุมแบบล้อมวงได้หรือไม่ ต้องพิจารณาองค์ประกอบ คือ บุคลิกลักษณะของผู้กระทำผิด ความจริงใจ และความสัมพันธ์กับชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหาย (เหยื่อ) การอุทิศตัวหรือการเสียสละของกลุ่มที่จะให้ความช่วยเหลือเหยื่อและผู้กระทำผิด

นอกจากนั้น การประชุมแบบล้อมวงยังต้องอาศัยแรงกายและการลงทุนเรื่องเวลา และความพยายามของสมาชิกในชุมชน การประชุมแบบล้อมวงจึงไม่ควรใช้กับผู้ทำผิด ครั้งแรกและผู้กระทำผิดในคดีที่ไม่ร้ายแรง เพราะนอกจากปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว การประชุมแบบล้อมวง ยังมีขั้นตอนการดำเนินการมากมาย ซึ่งมีลักษณะแตกต่างหลากหลายไปในแต่ละชุมชน โดยชุมชนจะเป็นผู้ออกแบบให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนและวัฒนธรรม



การไกล่เกลี่ย เป็นรูปแบบในการอำนวยความสะดวกเชิงสัมพันธ์ เป็นกระบวนการที่
ให้เหยื่อหรือผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมาพบกันในสถานที่ปลอดภัย โดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้อง
ผู้กระทำผิดหรือบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ส่งคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย โดยมี
วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบการกระทำผิดของตน ให้ความช่วยเหลือ
และชดใช้ความเสียหายต่อเหยื่อหรือผู้เสียหาย อาจไม่จำเป็นต้องตีค่าเป็นจำนวนเงินเสมอไป โดย
ผู้ไกล่เกลี่ยจะได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เพื่อช่วยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นไปด้วยดีอย่างไร
ก็ตามเหยื่อหรือผู้เสียหายอาจร้องขอให้มีการไกล่เกลี่ยโดยผ่านโปรแกรมที่ให้ความช่วยเหลือเหยื่อ
หรือผู้เสียหายในชุมชน หรือโดยการติดต่อกับหน่วยงานคุมประพฤติหรือติดต่อโดยตรงกับบุคลากร
ในกระบวนการยุติธรรม

สำหรับรูปแบบคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนมีใช้กันมากในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นเด็ก
ในสหรัฐอเมริกา เริ่มใช้มาตั้งแต่ทศวรรษ 1920 คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนเป็นกลุ่มคนกลุ่มเล็ก ๆ
มีการเตรียมตัวในการทำหน้าที่โดยการเข้ารับการฝึกอบรมอย่างเข้ม มีการพบปะแบบเผชิญหน้า
กับผู้กระทำผิดที่ศาลมีคำสั่งให้เข้าสู่กระบวนการนี้ ระหว่างการประชุมของคณะกรรมการจะมีการ
การอภิปรายร่วมกับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการกระทำผิดและผลร้ายที่ตามมาจากการกระทำนั้น
คณะกรรมการจะเป็นผู้กำหนดการลงโทษที่เหมาะสม รวมทั้งกำหนดระยะเวลาของการลงโทษ ซึ่ง
ต้องได้รับการยอมรับจากผู้กระทำผิดด้วย มีการติดตามว่าผู้กระทำผิดทำตามเงื่อนไขการลงโทษที่
ตกลงกันไว้หรือไม่ และรายงานผลต่อศาล

ดร.เดนนิส เอส ดับบลิว หว่อง (Dr. Dennis S W Wong) อาจารย์ในมหาวิทยาลัยฮ่องกง
ได้แสดงความคิดเห็นว่า การกระบวนการยุติธรรมเชิงสัมพันธ์ควรได้รับการพัฒนา เพื่อให้เอา
ใจใส่ความต้องการของเหยื่อและช่วยเหลือผู้กระทำผิดให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้ ในขณะที่
ปรัชญาการลงโทษแก้แค้นทดแทน (retributive) ถือว่า รัฐเป็นผู้เสียหายเบื้องต้นเมื่อมี
อาชญากรรมเกิดขึ้น และให้ความสำคัญไปที่ผู้กระทำผิดที่ฝ่าฝืนผลประโยชน์ของรัฐ นักวิชาการ
ได้ชี้ให้เห็นว่าภายใต้กรอบแนวคิดการแก้แค้นทดแทน กระบวนการยุติธรรมจะถูกขับเคลื่อนไปใน
ทิศทางให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิดและความกลัวภัยของประชาชน ผู้เสียหายและผู้สนับสนุน
ผู้เสียหาย รวมทั้งครอบครัวของผู้กระทำผิดเกือบจะไม่มีบทบาทอะไรเลย ปรัชญาการลงโทษ
แนวคิดนี้ทำให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดถูกควบคุมตัว และมีโอกาสแปดเปื้อนกับค่านิยมการมี
พฤติกรรมเบี่ยงเบนที่สลับซับซ้อน และในขณะเดียวกันแทบจะไม่มีโอกาสชดเชยความเสียหายแก่เหยื่อ
หรือผู้เสียหายหรือช่วยให้เหยื่อหรือผู้เสียหายอยู่ในสังคมได้โดยไม่มีมลทิน การนำแนวคิดวิธีการ
บำบัดโดยชุมชน (community based treatment) มาใช้เพื่อหันเหเด็กออกนอกระบบกระบวนการ



ยุติธรรมอย่างเป็นทางการก็ยังคงเป็นกรอบแนวคิดที่ไม่แตกต่างจากกรอบแนวกระบวนการยุติธรรมแบบแก้แค้นทดแทนก็คือ ยังละเลยเหยื่ออาชญากรรม ไม่มีการรับฟังความคิดเห็น ความรู้สึกของเหยื่อการแยกเหยื่อออกจากกระบวนการยุติธรรมให้เหยื่อเกิดความสับสน โกรธ หวาดกลัว และรู้สึกเจ็บปวดบ่อยครั้ง ถ้าหากคิดว่ากระบวนการยุติธรรม คือ การช่วยให้ผู้กระทำ ความผิดไม่เข้าไปอยู่ในเส้นทางอาชญากร และให้อยู่อย่างสงบในชุมชน ถือได้ว่า ระบบงานยุติธรรมนั้นล้มเหลว เพราะจากประสบการณ์ของฮ่องกง พบว่า ปัญหาการกระทำผิดของเยาวชนในฮ่องกงไม่ได้ลดลง สิ่งที่จะต้องตอบคำถามให้ได้ในทัศนะของ ดร.เดนนิส เอส ดับบลิว หว่อง (Dr. Dennis S W Wong) คือ ทำอย่างไรให้เหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชนหันหน้าเข้าหากัน และอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ตัวอย่างในประเทศจีน พบว่า ระบบการเคารพในความอาวุโสนำมาใช้ ได้ผลในการเลือกตัวบุคคลที่จะมาทำหน้าที่คนกลางในบทบาทผู้ช่วยเหลือการดำเนินการ (facilitator) โดยไม่ต้องอาศัยความเป็นมืออาชีพ และมีแนวความคิดเชิงทฤษฎีว่า การทำให้บุคคลเกิดความละอายใจจะช่วยลดการก่ออาชญากรรมได้ (ตาม theory of reintegrative starning)

อาจสรุปประเด็นสำคัญเปรียบเทียบให้เห็นทัศนะที่แตกต่างกันระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ดังนี้ (วันชัย รุจนวงศ์, 2546)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบทัศนะที่แตกต่างกันสองแบบ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
1. อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ล่วงละเมิดกฎหมายและต่อรัฐ	1. อาชญากรรมเป็นการล่วงละเมิดต่อความสัมพันธ์ของประชาชน
2. การล่วงละเมิดนั้นก่อให้เกิดความผิด	2. การล่วงละเมิดก่อให้เกิดภาระหน้าที่
3. ความยุติธรรมต้องการให้รัฐเข้าไปกำหนดผู้ที่ต้องถูกดำเนิน (ผู้ที่ทำผิด) และทำให้ผู้นั้นได้รับความเจ็บปวด (เป็นการลงโทษ)	3. ความยุติธรรมต้องรวมเอาผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และสมาชิกในชุมชน โดยมีความพยายามที่จะแก้ไขให้กลับคืนดี
4. ศูนย์กลางความสนใจอยู่ที่ผู้กระทำผิดจะได้รับ การตอบแทนอย่างสมกับการกระทำผิด	4. ศูนย์กลางความสนใจอยู่ที่ความต้องการของผู้เสียหาย ความรับผิดชอบของผู้ต้องหาในการแก้ไขความเสียหาย



ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคำถามพื้นฐานที่ต่างกัน

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
1. กฎหมายข้อไหนที่ถูกละเมิด 2. ใครเป็นคนละเมิดกฎหมายนั้น 3. ผู้ละเมิดกฎหมายควรได้รับโทษอย่างไร	1. ใครได้รับความเสียหาย 2. ความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องคืออะไร 3. เป็นภาระหน้าที่ของใครในการแก้ไข ความเสียหาย

ประเทศไทยได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมใหม่ในการเป็นทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมที่จะลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดปริมาณนักโทษในเรือนจำ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิด เหยื่อ ชุมชน ได้มีโอกาสมาพูดคุยถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ได้ชดเชยความเสียหาย ประนีประนอม จากเหตุที่เกิดจากการกระทำผิด โดยกรมคุมประพฤติได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในขั้นตอนของการสืบเสาะและพินิจในรูปแบบของการประชุมประสานสัมพันธ์ภาพ (victim - offender mediation: VOM) และสำหรับในส่วนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยการใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (family and community group conferencing) ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งกำหนดแผนงานรองรับไว้ชัดเจน คือ แผนงานส่งเสริมและพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเป็นโครงการที่บรรจุไว้ในแผนการดำเนินงานประจำปีงบประมาณของทั้ง 2 หน่วยงาน และยังเป็นตัวชี้วัดที่ได้ลงนามในคำรับรองการปฏิบัติราชการ

หลักการและแนวคิดของรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว

หลักการประชุมกลุ่มครอบครัว

1. การประชุมกลุ่มครอบครัวไม่ได้เข้ามาแทนที่กระบวนการยุติธรรมตามปกติ การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการเสริมกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่ไม่ได้ทำความผิดร้ายแรงและควรได้รับโอกาส โดยการให้เยียวยาความเสียหายด้วยกระบวนการทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมปกติ
2. เป็นการให้โอกาสเด็กได้กลับตัว แก้ไขความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนโดยไม่ต้องมีตราบาปติดตัวอันจะเป็นผลร้ายต่ออนาคตของเด็ก



3. เด็กต้องรับสารภาพด้วยความสมัครใจ และแสดงความรับผิดชอบการกระทำผิดของตน
4. เด็กได้รับผลกระทบต่อเนื่องและความเจ็บปวดที่ผู้เสียหาย และบิดามารดาได้รับการกระทำของตน
5. เด็กต้องพยายามแก้ไขผลร้ายจากการกระทำของตนที่เกิดกับผู้เสียหาย บิดามารดา หรือผู้อื่น
6. ครอบครัว (และชุมชน) ต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบกับการกระทำของเด็ก
7. ผู้เสียหายจะต้องมีส่วนในการให้ข้อมูลความทุกข์หรือความเสียหายที่ได้รับ และพูดคุยกับเด็กผู้ต้องหา
8. การขอโทษอย่างจริงใจโดยเด็กที่กระทำผิดต่อผู้เสียหายเป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จ
9. อาจให้มีการชดเชยความเสียหายเป็นทรัพย์สินหรือโดยการทำงานชดเชย หรือการกระทำโดยประการอื่นแก่ผู้เสียหายตามความเหมาะสมหรือทำงานบริการสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง
10. ครอบครัว และชุมชนเป็นผู้ประชุมกำหนดโทษและมาตรการที่จะแก้ไขเยียวยาเด็กนั่นเอง (ภายใต้หลักการที่ว่า: ไม่มีใครหวังดีต่อเด็กเกินกว่าพ่อแม่หรือครอบครัวของเด็กเอง) แต่มาตรการในการลงโทษและแก้ไขนั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย ทั้งผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
11. เด็กรู้สึกว่าคุณลงโทษโดยพ่อแม่ และคนในชุมชนที่รู้จักเขามาตั้งแต่เกิดไม่ใช่ โดยคนแปลกหน้า
12. โทษที่ลงต้องไม่ทำลายชีวิตปกติและพัฒนาการของเด็กและต้องเป็นไป เพื่อให้เด็กกลับเป็นคนดีและอยู่ได้อย่างปกติในครอบครัว และสังคมโดยไม่ถูกผลักดันให้กลับมาทำความผิดซ้ำอีก
13. ข้อตกลง ในการลงโทษเด็กที่ครอบครัวกำหนดต้องทำเป็นหนังสือและต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเด็กที่กระทำผิดกับครอบครัวต้องปฏิบัติตามนั้น
14. หากเด็กปฏิบัติได้ครบถ้วนตามข้อตกลงก็就不用ถูกดำเนินคดีต่อไป และถือเสมือนว่าเด็กไม่เคยทำความผิดมาก่อนเลย
15. หากเด็กไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงให้ครบถ้วน เด็กจะถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนต่อไป



16. ในกรณีไม่มีครอบครัวหรือครอบครัวไม่รับผิดชอบ ภาครัฐ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) หรือองค์กรเอกชนอื่นเข้าทำหน้าที่แทน (เช่น มาตรการด้านพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก)

การประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งเป็นรูปแบบที่น่าจะได้รับการพิจารณานำมาปรับใช้กับการพิจารณาหาทางแก้ไขฟื้นฟูปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำผิดกฎหมาย มีเป้าหมาย ดังนี้

1. เป็นการให้โอกาสเหยื่อให้เข้ามาบ่มบาท โดยตรงในการอธิบายถึงการกระทำผิดและพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิด
2. ให้ผู้กระทำผิดได้รับรู้ถึงผลกระทบจากการกระทำผิดของเขามากขึ้น และให้โอกาสผู้กระทำผิดในการแสดงความรับผิดชอบ
3. เป็นการผูกมัดระบบการให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิดเพื่อการแก้ไขและจัดระเบียบพฤติกรรมในอนาคตของผู้กระทำผิด
4. อนุญาตให้ทั้งเหยื่อและผู้กระทำผิดได้ติดต่อกับระบบการให้ความช่วยเหลือหลักในชุมชน

ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจะประกอบด้วย สมาชิกในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน ได้แก่ เหยื่อหรือผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด เพื่อน และผู้ช่วยเหลือหลัก (key supporters) ของทั้งสองฝ่าย เพื่อตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น โดยมีคนกลางทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือการดำเนินการ (facilitator) ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมด้วยความสมัครใจ นอกจากเหยื่อหรือผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และครอบครัวแล้ว การประชุมอาจมีครู ญาติพี่น้อง ผู้ที่เคารพนับถือ และคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เหยื่อหรือผู้เสียหาย และผู้กระทำผิดจะเป็นผู้เสนอรายชื่อบุคคลที่จะเข้าร่วมประชุมใน ระบบนี้ ส่วนสถานที่ประชุมอาจเป็นโรงเรียนสถานี่ตำรวจ หน่วยงานคุมประพฤติ เป็นต้น ก็ได้ แต่มักเลี่ยงการใช้กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล โปรแกรมการประชุมอาจปฏิบัติภายใน หน่วยงานเดียว และพัฒนาขึ้นเป็นการทำงานร่วมกันมากกว่าหลายหน่วยงานผู้ที่ทำหน้าที่ facilitator ต้องเป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วอาจเป็นอาสาสมัครหรือผู้ทำหน้าที่โดยรับค่าตอบแทนก็ได้

ปรัชญาของการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัว คือ เมื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่ ครอบครัวแล้ว ครอบครัวจะสามารถวางแผนที่จะปกป้องสวัสดิภาพของตนเองได้ดีกว่านักวิชาชีพ เพราะครอบครัวจะเข้าใจตนเอง รู้ปัญหาจุดอ่อน และทรัพยากรของตนดีกว่าที่จะให้นักวิชาชีพเข้ามาจัดการเด็กและเยาวชนต้องการความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีเอกลักษณ์และมีความมั่นคงอยู่ในครอบครัวของตน ซึ่งการจัดการกับปัญหาอาจมีหลายรูปแบบ



ครอบครัวดีกว่า นักวิชาชีพในการหาแนวทางแก้ไขที่จะให้สมาชิกคนอื่นในครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งจริงจัง ดังนั้น ปัญหาของเด็กและเยาวชนจึงควรให้ครอบครัวเข้ามาจัดการดีกว่า มอบภาระหน้าที่ดูแลนี้ให้กับรัฐ (Mirsky, Online, 2006)

ประวัติหน่วยงาน

ประวัติเกี่ยวกับกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน "department of juvenile observation and protection"

ประวัติและความเป็นมา

ในสมัยที่ยังใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 การปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำความผิดตามกฎหมาย ศาลได้แต่ พิจารณาถึงความรู้สึกผิดชอบของเด็กประกอบกับลักษณะของความผิดที่เด็กได้กระทำความผิด แล้วกำหนดโทษไปตามความเหมาะสมกับความผิด และความรู้สึกผิดชอบของเด็ก ส่วนการควบคุมเด็กที่กระทำความผิด ในปี พ.ศ. 2450 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนดัดสันดานขึ้นที่เกาะสีชัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยให้อยู่ในความดูแลของกรมตำรวจ โรงเรียนดังกล่าวเป็นสถานที่ควบคุมเด็กที่กระทำความผิดซึ่งมีอายุระหว่าง 10 - 16 ปี ไว้ให้การแก้ไขเปลี่ยนแปลงอุปนิสัย ส่วนที่เสียหายและปลูกฝังนิสัยที่ดี ต่อมาได้โอนกิจการโรงเรียนดัดสันดานให้อยู่ในการดูแลของกรมราชทัณฑ์

ในปี พ.ศ. 2478 ได้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา โดยมีบทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เด็กที่มีอายุในเขตบังคับ (อายุไม่เกิน 15 ปี) ที่ไม่ได้ไปเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยปราศจากเหตุผลอันสมควรไปไว้ในโรงเรียนฝึกอาชีพ และต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. 2479 ขึ้นใช้บังคับ โดยได้มีบทบัญญัติวางวิธีปฏิบัติต่อนักโทษและต่อเด็กที่ต้องคำพิพากษาให้หนักไปในทางฝึกอบรม ไม่ใช่การทำโทษเช่นแต่ก่อน กรมราชทัณฑ์จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพ สำหรับเด็กที่กระทำความผิดที่มีอายุยังไม่ครบ 18 ปี และแยกควบคุมผู้ต้องโทษครั้งแรกที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ไว้เป็นพิเศษ โดยเปลี่ยนชื่อโรงเรียนดัดสันดานเป็นโรงเรียนฝึกอาชีพ พร้อมกับย้ายจากเกาะสีชังมาตั้งอยู่ที่ ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนผู้ต้องโทษครั้งแรกที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ได้จัดตั้งเป็นทัณฑสถานวัยหนุ่ม ต่อมากรมราชทัณฑ์ได้โอนกิจการโรงเรียนฝึกอาชีพไปให้กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการตามพระราชบัญญัติ จัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2501 ซึ่งกรมประชาสงเคราะห์ได้รับเด็กไว้ฝึกอบรม ณ เยาวชนสถานบ้านห้วยโป่ง จังหวัดระยอง ส่วนทัณฑสถานวัยหนุ่มยังคงอยู่กับกรมราชทัณฑ์



พระราชบัญญัติควบคุมเด็กและนักเรียน พ.ศ. 2481 ได้มีบทบัญญัติให้กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย เป็นเจ้าหน้าที่จัดการกับเด็กนักเรียนและเด็กอนาถาที่ประพฤติตนไม่สมควรแก่วัยและให้ศาลมีอำนาจสั่งถอนอำนาจปกครองบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กที่ใช้อำนาจปกครอง โดยมีขอบเสียบางส่วนหรือทั้งหมดได้ และตั้งเจ้าหน้าที่ให้เป็นผู้ปกครองแทนกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดให้มีสารวัตรนักเรียนออกทำการตรวจตราดูแลความประพฤติของเด็กนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ส่วนกรมประชาสงเคราะห์ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์เป็นที่ให้การเลี้ยงดูและอบรมขึ้น เช่น สถานสงเคราะห์เด็กอ่อน โรงเรียนชาติสงเคราะห์ โรงเรียนประชาสงเคราะห์ วิทยาลัยพิบูลประชาสรรค์ เยาวชนสถานทุ่งมหาเมฆ และเยาวชนสถานบางละมุง จังหวัดชลบุรี

รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของเด็กที่กระทำผิดมาโดยตลอด และเห็นว่า บทบัญญัติของกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องยังมีข้อบกพร่องและมีอุปสรรคอยู่หลายประการ ทั้งกฎหมายที่บัญญัติไว้ก็เฉพาะสำหรับการปฏิบัติต่อเด็กหลังจากศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ส่วนวิธีปฏิบัติต่อเด็กในระหว่างที่ถูกจับกุมและระหว่างการพิจารณาคดีไม่มีกฎหมายบัญญัติวิธีการไว้ เด็กจึงได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ใหญ่กระทำผิด ซึ่งเป็นการไม่เหมาะสมและมีผลเสียหายแก่เด็ก จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 กระทรวงยุติธรรม จึงได้จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 โดยมีที่ทำการชั่วคราวอยู่ที่อาคารศาลแขวงพระนครใต้ (เดิม) ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร ส่วนอาคารที่ทำการถาวรได้ก่อสร้างขึ้นในที่ดินราชพัสดุใกล้ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ด้านถนนราชินี จัดทำสัญญาจ้างก่อสร้างอาคารดังกล่าว เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2495 เป็นเงินทั้งสิ้น 1,370,000 บาท กำหนดเวลาก่อสร้าง 300 วัน

การเปิดทำการศาลคดีเด็กและเยาวชน กับสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 นับเป็นการเริ่มต้นแห่งระบบการแก้ไขเยียวยาเด็กและเยาวชนที่ถูกต้องเหมาะสม โดยแยกปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ทั้งกฎหมายได้บัญญัติให้มีการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคลิภาพ ภาวะแห่งจิตและสิ่งแวดล้อมทั้งปวงไปพร้อมกับการสอบสวน ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้ศาลได้ทราบถึงสาเหตุแห่งการกระทำผิดก่อน แล้วจึงใช้มาตรการแก้ไขเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล ต่อมากระทรวงยุติธรรมได้เสนอปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีเด็ก



และเยาวชน พ.ศ. 2494 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2507

รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัว และเห็นว่า ครอบครัวมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน เพื่อพิทักษ์และคุ้มครองสวัสดิภาพของครอบครัว เช่นเดียวกับสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2535 โดยกฎหมายดังกล่าวได้เพิ่ม บทบัญญัติให้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดสากลที่ถือว่าครอบครัว เป็นพื้นฐานอันสำคัญของชุมชน การดำรงอยู่ของครอบครัวหมายถึงการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของสมาชิกทุกคนในครอบครัว และปัญหาครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสภาพจิตใจของทุกคนในครอบครัว รวมทั้งกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนชื่อของศาลคดีเด็กและเยาวชนกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กเป็นศาลเยาวชนและครอบครัวกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ต่อมา เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งตามมาตรา 275 บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ขึ้น ซึ่งมีผลให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของศาลเยาวชนและครอบครัวมาอยู่ภายใต้ สังกัดของกระทรวงยุติธรรม ตามมาตรา 36 ภายหลังจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมา สังกัดอยู่ภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลได้มีการปฏิรูประบบราชการใหม่ โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ขึ้น มีผลทำให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้รับการยกฐานะเป็นกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยให้อำนาจ หน้าที่และการแบ่งส่วนราชการตามกฎหมายกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2545

ภารกิจกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

1. ส่งเสริมการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิ และสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนส่งเสริม ความมั่นคงของสถาบันครอบครัวและชุมชน โดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม และมาตรการอื่น ๆ



2. ดำเนินการด้านคดีอาญา คดีครอบครัว กำกับการปกครองและการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ป้องกันพัฒนาและสงเคราะห์ตลอดจนการติดตามและประเมินผล
3. ประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับชุมชน องค์การภาครัฐ และเอกชน ทั้งภายใน และต่างประเทศเพื่อการมีส่วนร่วม และสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กและเยาวชน
4. ศึกษาวิเคราะห์วิจัย และพัฒนานโยบาย การพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน รวมทั้งระบบรูปแบบวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับงานคดี และการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน
5. พัฒนาบุคลากร และระบบการบริหารจัดการให้เข้าสู่มาตรฐานการบริหารจัดการ ภาครัฐ

ความเป็นมาของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดฉะเชิงเทรา

สถานพินิจฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมพินิจฯ ที่จัดตั้งขึ้นควบคู่กับการจัดตั้งศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นการดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในส่วนภูมิภาค ให้ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างทัดเทียมกัน เปิดทำการเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2545 โดยมีที่ทำการอยู่ที่อาคารสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดฉะเชิงเทรา ถนนฉะเชิงเทรา - บางปะกง ตำบลโสธร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง

1. เพื่อปกป้องและพิทักษ์สิทธิของเด็กและเยาวชนให้ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและตามมาตรฐานขั้นต่ำ ว่าด้วยการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในภูมิภาคให้ได้รับประโยชน์ตามกฎหมายทัดเทียมกันโดยรวดเร็ว
2. เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการบำบัดรักษาและเยียวยาแก้ไขตามแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม
3. เพื่อป้องกันและรักษาไว้ ซึ่งความสงบเรียบร้อยในสังคมและลดปัญหาอาชญากรรมตามนโยบายของรัฐบาล
4. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรม



นโยบายกรมพินิจเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

1. นโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว พ.ศ. 2545 - 2554 มีลักษณะการคุ้มครองสิทธิเด็ก

1.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

1.1.1 เพื่อปรับนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ มุ่งเน้นให้เกิดความกินดีอยู่ดีของคนไทย การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

1.1.2 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เต็มตามศักยภาพมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสามารถปรับตัวได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

1.2.3 ปรับยุทธวิธีการทำงานร่วมกัน อันได้แก่ ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

1.2.1 เพื่อกำหนดความรับผิดชอบของสังคม โดยมองจากความต้องการของเด็กและเยาวชน ครอบครัว ชุมชน

1.2.2 เพื่อเป็นแนวทางในการปรับแนวคิดและวิธีการจัดการบริการให้แก่เด็กและเยาวชนตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นมาตรการสากล

1.2.3 เพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนให้เป็นคู่มือในการปฏิบัติหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุน กระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพ ตลอดจนป้องกันพัฒนาที่เด็กและเยาวชนต้องเผชิญในปัจจุบัน

1.3 ทิศทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1.3.1 ช่วงเวลาของนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว 10 ปี ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อมูลมีความทันสมัย สามารถคาดการณ์ได้ และสอดคล้องกับช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554)

1.3.2 แนวคิดในการจัดบริการตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนต้องมีลักษณะองค์รวม คือ เด็ก เยาวชน ครอบครัว ชุมชน และมุ่งไปที่ความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานสากล



1.3.3 ครอบครัวโดยเฉพาะบิดามารดา และผู้ใช้อำนาจปกครองเด็กและเยาวชน จะมีบทบาทหลักและภาระหน้าที่ในการขัดเกลารับผิดชอบเด็กและเยาวชนขนานไปกับองค์กร สังคมอื่น ๆ

1.3.4 กระจายความรับผิดชอบไปยังท้องถิ่น เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างใกล้ชิด

1.3.5 ให้สื่อมวลชนซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่มีอิทธิพลสูงต่อจิตใจและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาครอบครัว ตัวเด็กและเยาวชน

1.3.6 มีกฎหมายและมีการใช้กฎหมายเป็นกรอบในการพัฒนา การคุ้มครอง การป้องกัน และการลงโทษเด็กและเยาวชน รวมทั้งการลงโทษผู้ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่

1.3.7 มีการปรับแนวคิดของผู้ให้บริการโดยเฉพาะภาครัฐให้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งเป็นภารกิจหลักในการจัดการ เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน ให้มีการทำงานที่โปร่งใสในทุกด้าน พร้อมให้การตรวจสอบได้ รวมทั้งมีมาตรการการติดตามและประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน

1.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้กำหนดให้มีการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีการพัฒนาลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนและยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการ โดยให้ความสำคัญกับมาตรการที่ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จในช่วงที่ผ่านมา รวมทั้งเพิ่มบางมาตรการให้สอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

1.4.1 เน้นการป้องกันโดยใช้มาตรการคัดกรอง เพื่อรู้ปัญหามาตรการโครงข่าย เฝ้าระวัง และความร่วมมือทางสหวิทยาการ

1.4.2 เน้นการบริการโดยที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย และจัดบริการอย่างต่อเนื่องสำหรับ อายุ ต่ำกว่า 5 ปี ให้มีการรายงานสุขภาพเพื่อประโยชน์ในการส่งต่อการเปลี่ยนแปลง

1.4.3 เน้นการพัฒนาความรับผิดชอบของเด็กและเยาวชนตามวัยให้รู้จักคิด อย่างมีเหตุผลรอบด้าน

1.4.4 เน้นหลักการเป็นต้นแบบที่ดีของบิดามารดา และผู้นำทางความคิดในทุก ระดับอายุ



1.4.5 เน้นการพัฒนาดุติภาวะทางอารมณ์ จริยธรรม ควบคู่กับการพัฒนาทางสติปัญญาและสังคม

1.4.6 เน้นการเตรียมเด็กและเยาวชนให้พัฒนาค่านิยมที่ถูกต้องและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงานและงานสุจริตทุกประเภทอย่างภาคภูมิใจ และมีศักดิ์ศรี

1.4.7 มีการจัดบริการและสวัสดิการเฉพาะสำหรับเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ และกลุ่มที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก อันได้แก่ เด็กที่ถูกปล่อยปละละเลย เด็กถูกละเมิดสิทธิเด็กประพฤติตนไม่เหมาะสม เด็กพิการทางกายหรือจิตใจ เด็กยากจนที่ขาดโอกาสและเด็กได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ทั้งนี้ การจัดบริการให้เด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่มจะต้องผ่านการ คัดกรองและมีการพิจารณางบประมาณในการจัดบริการระหว่างปีตามารดา และ/หรือผู้ใช้อำนาจปกครองของรัฐอย่างเป็นธรรม

1.4.8 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในมุมมองใหม่ ๆ และให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่ให้การพัฒนาและผู้ให้บริการทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง

1.4.9 เน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อให้เกิดคุณภาพของการบริหารโดยปรับบทบาทการบริหารของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกส่วนของสังคมได้มีบทบาทและส่วนร่วมมากขึ้น

1.4.10 มีเป้าหมายเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการกำหนดผลลัพธ์ขั้นสุดท้ายของการพัฒนาเด็กและเยาวชน

1.4.11 ปรับบทบาทของหน่วยงานกลาง คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติให้มีความเป็นมืออาชีพในการส่งเสริมและประสานงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน (บรม ศรีสุข, 2544, หน้า 14 - 16)

2. นโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 16 มกราคม 2545 พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาเสด็จเข้าร่วมสัมมนาวิชาการ เรื่อง “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” โดย พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี กล่าวเปิดสัมมนาตอนหนึ่งว่า การที่กระทรวงยุติธรรมได้นำแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเผยแพร่ เพื่อให้เกิดการศึกษาและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ทั้งทางวิชาการและการปฏิบัติ การสัมมนาครั้งนี้ จึงถือเป็นการทำทนายโครงการอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม



“แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นถือว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเดิม ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้น โดยกระบวนการยุติธรรมใหม่จะมุ่งส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชน และนายกรัฐมนตรียังอธิบายต่อว่า กรอบทัศน์ใหม่ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกที่จะเข้ามาเสริมกระบวนการยุติธรรมไทยให้สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นแนวคิดและกลวิธีในการเยียวยา การสร้างความสมัคสมานสามัคคีระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน ทำให้เกิดความสำนึกและรับผิดชอบในผลของการกระทำความผิดโดยชัดใช้แก้เหยื่อโดยตรง นอกเหนือจากถูกลงโทษโดยรัฐ อันเป็นช่องทางนำไปสู่การให้อภัยและสันติสุขอย่างแท้จริง นอกจากนี้ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กล่าวเพิ่มเติมว่า ในฐานะนักอาชญาวิทยาวิทยาตนได้ให้ความสนใจในนโยบายทางอาญาว่า ด้วยความยุติธรรมผ่านกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาตลอดและปรารถนาที่จะเห็นความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ทั้งภายในและภายนอกกระบวนการยุติธรรม และสนับสนุนการสร้างทางเลือกสำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย เพื่อให้เกิดดุลยภาพทางสังคมและส่งเสริมสันติภาพแก่สมาชิกในสังคมให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป (“แม้ว่า ตั้งเป้ายุติธรรมสมานฉันท์”, 2545, หน้า 19 อ้างถึงใน วันชัย รุจนวงศ์, 2546)

3. นโยบายกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ภายหลังจากที่ นายพงษ์เทพ เทพกาญจนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ลงนามร่วมกับ นางอุไรวรรณ เทียนทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมในการทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างสองกระทรวง เพื่อให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาและให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน นายพงษ์เทพ เทพกาญจนา กล่าวถึงที่มาที่ไปว่า ปัจจุบันประมาณการเด็กและเยาวชนกระทำความผิดทั่วประเทศ ประมาณ 53,000 รายต่อปี แต่ศาลเยาวชนและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศมีเพียง 41 จังหวัด สามารถรองรับหรือคุ้มครองเด็กได้เพียง 33,000 รายต่อปี เท่านั้น ในขณะที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดในจังหวัดที่ไม่มีศาลเยาวชนและสถานพินิจต้องถูกควบคุมตัวปะปนผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ตลอดทั้งกระบวนการ และคดีทั้งหมดต้องถูกนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษา ถ้าเด็กและเยาวชนดังกล่าวไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไม่ว่ากรณีใด ๆ ต้องถูกควบคุมตัวในระหว่างการสอบสวนและพิจารณาคดีประมาณ 30 - 90 วัน ในขณะที่ผู้ใหญ่ที่กระทำความผิดในคดีตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกิน 60,000 บาท ซึ่งเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลแขวงและผู้กระทำความผิดให้การรับสารภาพ พนักงานอัยการสามารถสั่งฟ้องได้ภายในวันเดียว ทั้งที่เด็กและเยาวชนถูกควบคุมตัว ดังนั้นเพื่อ



เป็นการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด กระทรวงยุติธรรม โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จึงเห็นสมควรสั่งไม่ฟ้องเด็กและเยาวชน โดยการนำมาตรการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว ที่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมประกอบด้วย ผู้กระทำความผิดและครอบครัว ผู้เสียหายและครอบครัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งผู้แทนของชุมชนประกอบกับมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ที่ระบุว่า ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์ต่าง ๆ แล้วเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนคนนี้นั้น ยินยอมอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามที่คุณผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเห็นสมควรแต่ต้องไม่เกินสองปี ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สุด การดำเนินการดังกล่าวเป็นที่คาดหมายว่าจะทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการคุ้มครองตามมาตราดังกล่าวประมาณร้อยละ 30 หรือจำนวนไม่ต่ำกว่า 9,000 รายต่อปี (กระทรวงยุติธรรม, 2544, หน้า 45)

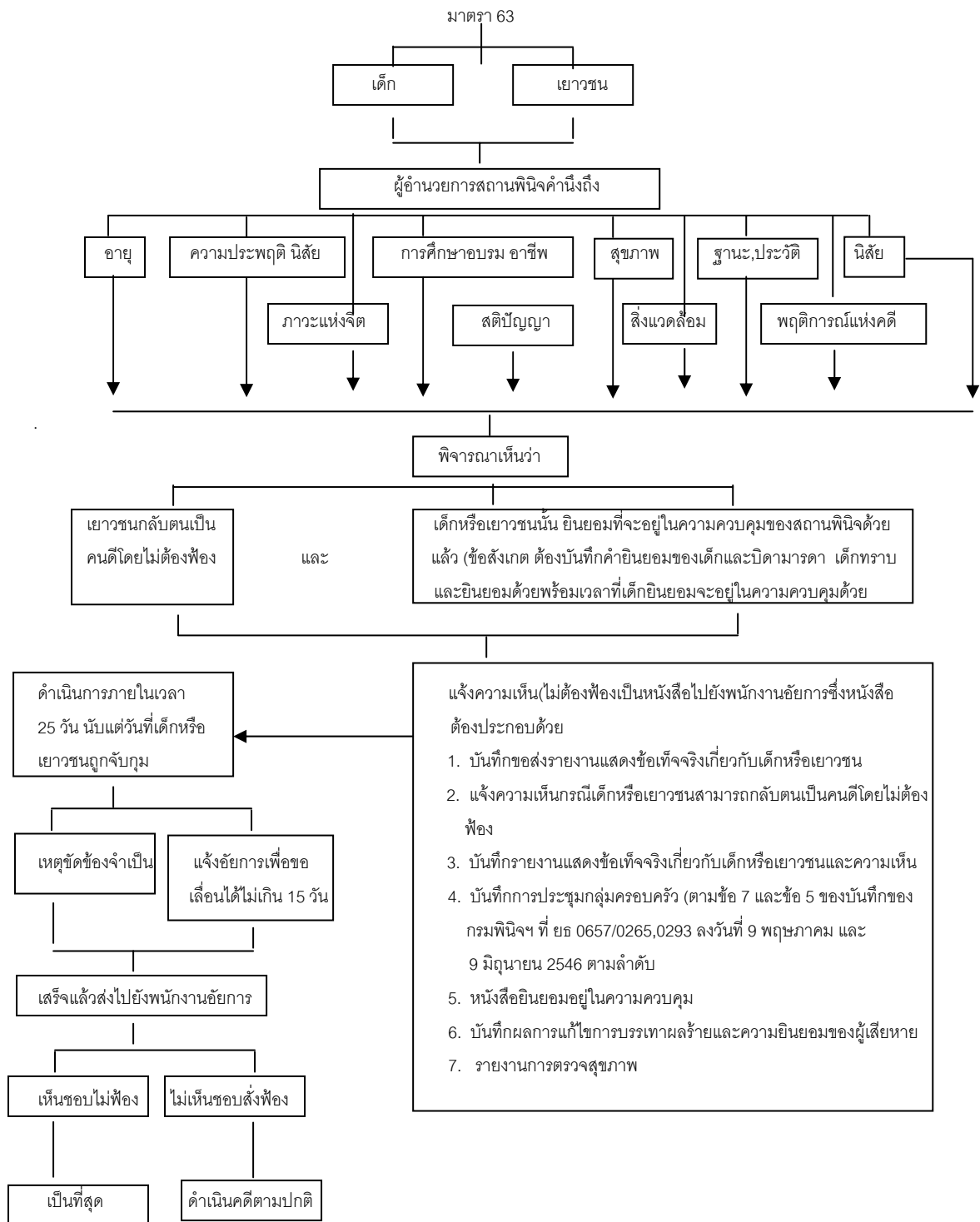
กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจัดเวิร์กช็อปสมานฉันท์เริ่มทดลองในกลุ่มเด็กและเยาวชน เมื่อเวลา 09.00 นาฬิกา วันที่ 28 เมษายน 2546 ที่โรงแรมรามาร์คเด็นส์ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นประธานเปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2546) ความเป็นไปได้ในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนให้กับบุคลากรของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ทำการประชุมในวันนี้เป็นการนำเสนอกระบวนการที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่ส่งผลไปถึงผู้ใหญ่ด้วย เนื่องจากการแก้ไขฟื้นฟูจิตใจให้เด็กกลับใจเป็นคนดีในระดับพื้นฐานแล้วปลูกฝังความดีของจิตใจต่อไปจนกลายเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งการปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กจะทำให้ง่ายกว่าการฟื้นฟูผู้ใหญ่ และเชื่อว่า กระบวนการดังกล่าวจะไม่ส่งผลให้เด็กไม่สำนึกตนเองจนกลับไปกระทำ



ความผิดซ้ำอีกแน่นอนทั้งนี้ภายหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการเสร็จสิ้น จะได้นำวิธีการดังกล่าวมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม

ขั้นตอนการดำเนินคดีตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ

เมื่อมีการจับเด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดกฎหมายอาญา จะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลคดีเยาวชนและครอบครัว พนักงานผู้จับกุมหรือควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนนั้น แจ้งการจับกุมหรือควบคุมตัวไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจ ตลอดจนบิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วย โดยไม่ชักช้า กล่าวคือ พนักงานสอบสวนจะต้องสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนให้เสร็จภายในเวลาสี่สิบสี่ชั่วโมง นับตั้งแต่เด็กหรือเยาวชนนั้นมาถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กหรือเยาวชนแล้วให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปยังสถานพินิจ ผู้อำนวยการสถานพินิจจะควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไว้ที่สถานพินิจหรือปล่อยตัวชั่วคราว โดยมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่ บิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนผู้นั้นอาศัยอยู่ด้วย โดยจะมีหรือไม่มีหลักประกันก็ได้ หรืออาจจะมอบเด็กหรือเยาวชนให้กับบุคคลหรือองค์กรที่เห็นสมควรก็ได้ เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนพิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีแล้วเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สิ้นสุด แต่การควบคุมตัวของเด็กหรือเยาวชนให้กำหนดโดยผู้อำนวยการสถานพินิจจะเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินสองปี



ภาพที่ 4 การดำเนินการตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ

ที่มา: เอกสารประชุมทางวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน



ขั้นตอนการพิจารณาเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

1. คัดเลือกคดีที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด มีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินห้าปี

2. พนักงานคุมประพฤติสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนนั้นแล้วเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติยังไม่เสียหาย หรือเสียหายบ้างแต่พอแก้ไขได้ เด็กหรือเยาวชนให้การรับสารภาพ ด้วยการสำนึกผิดอย่างแท้จริง และมีความรับผิดชอบที่จะแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือบรรเทาผลร้ายที่ผู้เสียหายได้รับ

3. สอบปากคำบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วยแล้ว เห็นว่าบุคคลดังกล่าวยังคงเอาใจใส่พร้อมสนับสนุนให้เด็กหรือเยาวชนแก้ไขพฤติกรรม และสามารถหลีกเลี่ยงต่อภาวะเสี่ยงที่จะกระทำผิดอีก หรือสามารถแก้ไขให้เด็กหรือเยาวชนกลับตนเป็นคนดีได้ รวมทั้งมีแผนการป้องกันมิให้กระทำซ้ำผิดอีก

4. การดำเนินการเพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 63 นั้น จะต้องพยายามให้มีการปล่อยตัวชั่วคราว หากกรณีเด็กหรือเยาวชนไม่มีบิดามารดา หรือผู้ปกครองให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนติดต่อกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ให้การสงเคราะห์เด็กหรือเยาวชน เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวรับเด็กหรือเยาวชนไปดูแลโดยการชี้แจงให้หน่วยงานดังกล่าวทราบถึงขั้นตอนการดำเนินการดังกล่าว ในกรณีเด็กหรือเยาวชนหลบหนีระหว่างการประกันตัวหรือปล่อยตัวชั่วคราวให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ มีอำนาจสั่งปรับผู้นั้นเป็นเงินไม่เกินห้าพันบาทอันเป็นกำหนดโทษที่บัญญัติไว้ในมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

5. จัดให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการตรวจสุขภาพกายและสุขภาพจิต

6. เมื่อดำเนินการตามข้อ 1 - 5 แล้ว ให้พนักงานคุมประพฤติพิจารณาถึงประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษา อบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน และพฤติกรรมต่างๆ แห่งคดี หากเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติไม่เสียหาย หรืออาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้พนักงานคุมประพฤติเสนอความเห็นควรนำเด็กหรือเยาวชนรายนั้นเข้าสู่กระบวนการหันเหคดีต่อหัวหน้าฝ่ายคดีและผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามลำดับ เพื่อจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 63 ต่อไป หากในคดีนั้นมีผู้เสียหายให้เชิญมาร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวด้วย



7. ให้พนักงานคุมประพฤติจัดทำหนังสือเชิญพนักงานอัยการจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำผิด ครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด ผู้นำชุมชน ผู้เสียหาย (ถ้าหากมี) ครอบครัวผู้เสียหายและพนักงานสอบสวนแล้วแต่กรณี เพื่อเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว

8. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จัดให้มีการประชุมขึ้นประกอบด้วย บุคคล ดังนี้ คือ เด็กหรือเยาวชน ครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน คณะสหวิชาชีพ อันได้แก่ ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานอัยการ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และผู้เสียหายหรือครอบครัวของผู้เสียหาย (หากมี) โดยพยายามให้ตกลงกันในเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ให้เด็กหรือเยาวชนเต็มใจรับผิด ขอโทษผู้เสียหายและพร้อมแก้ไขหรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ส่วนผู้เสียหายยอมให้อภัยโดยไม่ตั้งใจดำเนินคดีต่อเด็กหรือเยาวชน และจัดให้มีการบันทึกข้อตกลงให้ทุกฝ่ายลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน แนวทางในการลดใช้ความเสียหายอาจจะเป็นในรูปแบบตัวเงิน หรือรูปแบบการทำงานบริการสังคมก็ได้ ทั้งนี้จะต้องเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่ายและทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความเป็นเด็กหรือเยาวชน เช่น ไม่เป็นการประจานหรือการใช้แรงงานเด็กหรือเยาวชน และต้องไม่กระทบกับเวลาในการศึกษาเล่าเรียนหรือเวลาในการประกอบอาชีพของเด็กหรือเยาวชน เป็นต้น

9. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจะต้องมีการติดตามดูแลให้เด็กหรือเยาวชนนั้น ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน หากเด็กหรือเยาวชนนั้นไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติตามไม่ครบถ้วน โดยไม่มีเหตุอันควรหรือกระทำความผิดซ้ำในระหว่างการแก้ไขให้ยุติการดำเนินการ เพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 63 และให้มีการดำเนินคดีตามปกติไป

10. ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจัดทำหนังสือแจ้ง

10.1 ให้จัดทำหนังสือแจ้งความเห็นต่อพนักงานสอบสวน เพื่อส่งสำนวนการสอบสวน โดยไม่ต้องรอรายงานแสดงข้อเท็จจริงจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และ

10.2 ให้จัดทำหนังสือแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการประกอบด้วย หนังสือแจ้งความเห็นควรส่งไม่พ้องเด็กหรือเยาวชน บันทึกความเห็นส่งไม่พ้อง รายงานแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน รายงานตรวจจิตวิทยา (ถ้ามี) รายงานการตรวจร่างกาย หนังสือยินยอมที่จะอยู่ในการควบคุมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รายงานผลการประชุมกลุ่มครอบครัว ความเห็นของผู้เสียหาย กรณีที่ผู้เสียหายมาให้อภัยค่า ประมวลรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน เพื่อส่งไม่พ้องต่อไป



10.3 เมื่อได้รับคำสั่งไม่ฟ้องจากพนักงานอัยการให้แจ้งคำสั่งดังกล่าวแก่เด็กหรือเยาวชนนัดให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการอบรมบ่มนิสัยตามความเหมาะสม ทั้งนี้ไม่ควรเกิน 3 วัน อาจจะกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนมารายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติทุกหนึ่งเดือน โดยมีให้มีผลกระทบต่อการศึกษาเล่าเรียน หรือการประกอบอาชีพการงานของเด็กหรือเยาวชน

10.4 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานผลการดำเนินงานผลการดำเนินการ เพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 63 ดังกล่าวให้กรมฯ ทราบทุกเดือน

สรุป ขั้นตอนในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนที่มีโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ เมื่อพนักงานสอบสวนได้ส่งตัวเยาวชนที่ได้กระทำความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกินห้าปี เมื่อพนักงานคุมประพฤติได้รับสำนวนแล้วจะทำการสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครอง เช่น เรื่องการศึกษา นิสัยหรือความประพฤติ พฤติการณ์คดี เมื่อเสร็จสิ้นแล้ว จะส่งความเห็นไปยังหัวหน้ากลุ่มงานคดี เพื่อพิจารณาและขอความเห็นชอบจากผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการดำเนินการตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 หลังจากทีผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พิจารณาแล้วเห็นชอบด้วย พนักงานคุมประพฤติจะต้องทำหนังสือแจ้งผู้ที่เกี่ยวข้องให้ทราบเพื่อให้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนประกอบด้วย เด็กหรือเยาวชนผู้ที่กระทำความผิด ครอบครัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือครอบครัวผู้เสียหาย พนักงานอัยการ ผู้นำชุมชนหรือชุมชนนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานสอบสวน เพื่อเข้าร่วมพิจารณามาตรการในการแก้ไขเด็กหรือเยาวชนร่วมกัน เช่น อาจจะ让孩子หรือเยาวชนกล่าวคำขอโทษอย่างจริงใจแก่ผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหาย ครอบครัวของตนเอง หลังจากนั้นก็จะกำหนดมาตรการในการแก้ไขเพิ่มเติม เช่น 让孩子หรือเยาวชนไปบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณสมบัติ และกำหนดให้เยาวชนอยู่ในการควบคุมดูแลของสถานพินิจอย่างน้อย 3 วัน โดยอาจจะกำหนดให้มารายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติทุก 1 เดือน เมื่อเด็กหรือเยาวชนยอมรับข้อเสนอสอดและปฏิบัติได้ครบถ้วน ผู้อำนวยการสถานพินิจจะเสนอความเห็นเพื่อสั่งไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยก็ให้พิจารณาสั่งไม่ฟ้อง แต่หากพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยหรือในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในที่ประชุมก็อาจจะสั่งให้ฟ้องเด็กหรือเยาวชนรายนั้นได้ และเมื่อมีการสั่งฟ้องคดีก็จะดำเนินการตามขั้นตอนตามปกติของกระบวนการยุติธรรมต่อไป



ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชกฤษฎีกาการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พุทธศักราช 2546 พระราชบัญญัติ
จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534

มาตรา 63 ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่า กระทำความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถาน
พินิจพิจารณา โดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ
ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์
ต่าง ๆ แห่งคดีแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือ
เยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้ง
ความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือ
เยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สุด

การควบคุมเด็กหรือเยาวชนในสถานพินิจตามวรรคหนึ่งให้มีกำหนดเวลาตามที่
ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินสองปี

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้ใช้บังคับแก่การกระทำความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูง
ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินกว่าห้าปีขึ้นไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อิทธิ มูสิกะพงษ์ (2534) การดำเนินคดีความผิดเล็กน้อย นิติศาสตร์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แนวทางในการจัดการกับความผิดเล็กน้อยสามารถดำเนินการได้
3 แนวทาง คือ ประการแรก ศาลเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาโดยใช้วิธีพิจารณารวบรัดไม่เป็นทางการ
รวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่าย จำเลยไม่ต้องมาเกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณาโดยไม่จำเป็น
ประการที่สอง ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจในการระงับคดีหรือจัดการกับคดี
ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่กรณีด้วย หากไม่สามารถดำเนินการได้ก็จะเสนอเรื่องไปยังศาล
เป็นผู้พิจารณาและประการสุดท้าย แยกความผิดเล็กน้อยให้เป็นความผิดพิเศษและพ้นสภาพ
ความผิดอาญา โดยมีพื้นฐานมาจากแนวคิดที่ว่า ความผิดเล็กน้อยส่วนใหญ่บัญญัติขึ้น เพื่อ
ประโยชน์ทางการปกครองบริหารไม่มีความผิดทางอาญา

สุภัทรา กรอุไร (2543) การประណอมข้อพิพาททางอาญา นิติศาสตร์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งในการระงับข้อพิพาทในรูปแบบที่ไม่เป็น
ทางการแม้ว่า หลักของการประណอมข้อพิพาทจะเป็นหลักในเรื่องของความตกลงระหว่างคู่กรณี
ซึ่งตรงข้ามกับหลักการในทางอาญา แต่ก็ไม่ได้มีข้อจำกัดว่าคดีข้อพิพาททางอาญาจะไม่สามารถ



ใช้กระบวนการประណอมข้อพิพาทได้ แต่จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประណอมข้อพิพาท คือ การสร้างความสงบสุขในสังคม กล่าวคือ กระบวนการนี้จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการระงับข้อพิพาท ทำให้คู่กรณีได้รับความพึงพอใจ และเกิดการยอมรับในผลของการระงับข้อพิพาท โดยปราศจากข้อโต้แย้ง นอกจากนี้แล้วการประណอมข้อพิพาทยังเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ที่กระทำผิดให้ได้รับสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองและจุดมุ่งหมายอีกประการ คือ การลดจำนวนปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อันจะเป็นการส่งเสริมให้องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การประណอมข้อพิพาทจึงเป็นประโยชน์ต่อรัฐ ผู้กระทำผิด ผู้เสียหายหรือเหยื่อ

วิยะดา วังวรรณรัตน์ (2543) การดำเนินคดีอาญาอย่างไม่เป็นทางการ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แม้ระบบกฎหมายไทยจะเปิดช่องว่างให้มีการใช้วิธีการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการอยู่บ้าง เช่น การให้อำนาจผู้เสียหายยอมความในคดีความผิดอันยอมความได้ และให้อำนาจเจ้าพนักงานในการใช้ดุลยพินิจไม่ดำเนินคดี ด้วยการเปรียบเทียบปรับในชั้นพนักงานสอบสวน หรือการใช้ดุลยพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ตลอดจนการควบคุมอาชญากรรมโดยหลักหลักเลียงโทษจำคุก แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่า มีข้อจำกัดหลายประการเพราะบทบัญญัติความผิดอันยอมความตกลงกันได้ ซึ่งมีอยู่น้อยและไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นของประชาชน เช่น หลายครั้งเมื่อตกลงกันระหว่างคู่ความแต่กลับไม่เป็นผลระงับคดีทางอาญา ตลอดจนความไม่เข้าใจในอำนาจสั่งไม่ฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 หรืออาจจะมีสาเหตุมาจากความไม่ชัดเจนของตัวบทกฎหมาย ประกอบกับนโยบายของรัฐที่เน้นการควบคุมอาชญากรรมตามกฎหมาย จึงทำให้ไม่สามารถกล้ารับผิดชอบเพราะไม่กล้ายอมรับในการใช้ดุลยพินิจในทางที่ไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้กระทำผิด นอกจากนี้ยังขาดระบบการตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจของแต่ละองค์กร องค์กรในกระบวนการยุติธรรมขาดความเชื่อมโยงและการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ ปัญหาเหล่านี้ควรได้รับการแก้ไข เพื่อให้การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมสามารถอำนวยความสะดวกได้มากยิ่งขึ้น โดยการทำให้ความผิดอาญาบางฐานความผิดอันยอมความได้ และความผิดบางประเภท ให้เจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจไม่ดำเนินคดี กรณีปรากฏว่า ข้อเท็จจริงไม่มีความจำเป็นต้องฟ้อง เนื่องจากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม นอกจากจะมีกฎหมายเพื่อรองรับผลการปฏิบัติงานแล้วยังต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าหน้าที่และนโยบายในการปฏิบัติงาน ย่อมทำให้วิธีการดำเนินคดีอาญาอย่างไม่เป็นทางการที่นำมาใช้ได้รับการยอมรับและสามารถอำนวยความสะดวกได้มากขึ้น แต่การศึกษารูปแบบของต่างประเทศเป็นสิ่งที่สำคัญ แต่



ไม่ใช่ลอกเลียนแบบมาใช้เพียงอย่างเดียวแต่ต้องมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม และ จารีตประเพณี ของแต่ละประเทศ

สรุป จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การดำเนินคดีอาญาอย่างไม่เป็นทางการได้เปิดช่องว่างให้กับ ผู้เสียหายในการยอมความประนีประนอมตกลงกับผู้กระทำ ความผิดพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการสามารถใช้ดุลยพินิจ ในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องก็ได้แต่ในทางปฏิบัติ นั้น ยังมีปัญหา คือ เมื่อผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้ตกลงคดีใช้เยียวมาแล้ว แต่กระบวนการยุติธรรมยังดำเนินการต่อไป ซึ่งอาจจะเกิดจากความไม่ชัดเจนในตัวบทกฎหมาย ขณะเดียวกันนโยบายของรัฐบาลที่เน้นการลงโทษด้วยกระบวนการของรัฐเองเสียส่วนใหญ่ ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากนักการดำเนินคดีอาญาอย่างไม่เป็นทางการมีความสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในแง่ที่ว่า เป็นการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ และเปิดโอกาสให้ชุมชนของผู้ที่กระทำความผิด ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย รัฐ เข้ามาร่วมกันในการกำหนดแนวทาง เพื่อการแก้ไข เยียวยา และชดเชยให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดส่วนการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานอัยการนั้น ถือได้ว่า บทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของอัยการ คือ การร่วมสอบสวนคดีอาญากับผู้ต้องหา เพื่อค้นหาความจริง ใน ขณะเดียวกันพนักงานอัยการก็มีสิทธิที่จะฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่ได้หากพิจารณาแล้วเห็นว่า ไม่เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ประเทศชาติ ส่วนการระดมข้อพิพาททางอาญา เป็นกระบวนการยุติธรรมหนึ่งที่มีรูปแบบไม่เป็นทางการ แต่จุดมุ่งหมายหลักก็เพื่อการสร้างความพึงพอใจของคน ในสังคม อันจะยังประโยชน์และเป็นการสร้างความมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะต้องรับผิดชอบ ต่อชุมชน เพื่อความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของคนในชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง

กมลทิพย์ คติการ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่องการยอมรับและให้การช่วยเหลือผู้พ้นโทษ เพื่อกลับตนเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย: สภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไข พบว่า สาเหตุที่ทำให้ผู้ พ้นโทษหางานทำยาก คือ ปัญหานายจ้างหรือสังคมรังเกียจผู้พ้นโทษ หรือมีความรู้สึกรังเกียจผู้พ้น โทษ และผู้พ้นโทษมีปัญหาเรื่องการไม่มีบัตรประชาชน

เมื่อพิจารณาถึงการปรับตัว พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และจิตวิทยามีผลต่อการปรับตัวในแต่ละด้าน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านอายุ สถานภาพการสมรส ภาระหนี้สิน บุคลิกภาพแบบหุนหันพลันแล่น (Impulsive) ได้แก่ การชอบ เสี่ยง การมองการณ์ใกล้ การเป็นคนหงุดหงิด เจ้าอารมณ์ (จวน ไซสุวรรณ และชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี) ผู้กระทำผิดซ้ำจำนวนหนึ่งไม่มีใครมาเยี่ยมเลย ซึ่งถือว่า เป็นการห่างเหินไม่ได้ รับการเอาใจใส่จากครอบครัว โดยเฉพาะภายหลังที่ได้รับการปลดปล่อย เพราะการห่างเหินจาก



ครอบครัวยังมีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำมากกว่า (Persistent Recidivist, 1976, pp. 13 - 18 อ้างถึงใน อัจฉราพรรณ เทชะบูรณ์, 2524, หน้า 54) และการคงความผูกพันซ์ของครอบครัวได้อย่างเหนียวแน่นในระหว่างการถูกควบคุมตัวในเรือนจำ รวมถึงการสร้างบรรยากาศของการสนับสนุนช่วยเหลือในครอบครัวในช่วงเวลาหลังปล่อยตัวมีความจำเป็นสำหรับการกลับคืนสู่สังคม และการลดการกระทำผิดซ้ำ (Write & Write, 1994 อ้างถึงใน วิยะดา วังวรรณรัตน์, 2543)

การติดตามผลการกระทำผิดซ้ำ พบว่า ระยะเวลาที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดซ้ำอีก ส่วนมากอยู่ระยะในเวลาภายใน 12 เดือน หลังการปล่อยตัว ดังการศึกษาของ ซินเดอร์ (Snyder, 1998 อ้างถึงใน วิยะดา วังวรรณรัตน์, 2543) แสดงให้เห็นว่า ร้อยละ 91 ของการกระทำผิดซ้ำจะกระทำผิดซ้ำอีกในเวลาดังกล่าว และ (Melzner & Weil, 1993 อ้างถึงใน สุภาพ ทองรัตน์, 2531) ร้อยละ 59 ของผู้ที่ถูกปล่อยตัวหรือได้รับการลงโทษจากสถาบันแก้ไขพฤติกรรมของแมสซาชูเซต ระหว่างปี ค.ศ.1959 กลับมายังสถาบันนี้ อีก ซึ่งหนึ่งกลับมาโดยฝ่าฝืนกฎหรือสัญญาของการพักการลงโทษส่วนที่เหลือกลับมา โดยการกระทำผิดครั้งใหม่ ส่วนรายงานของมลรัฐยูธาร์ พบว่า ร้อยละ 49 ของผู้ตอบแบบสอบถามการรายงานด้วยตนเอง กระทำผิดอีกในระยะเวลา 6 – 12 เดือน (Andrew, Reed & Randall, 2000 อ้างถึงใน อังคณา บุญสิทธิ์, 2545) และจากการศึกษา ระยะยาวเป็นเวลา 5 ปี เพื่อตรวจสอบการได้รับการปล่อยตัวของเยาวชน 531 รายงานจากสถานควบคุมเยาวชน Oregon กลับชุมชน พบว่า ภายในระยะเวลา 12 เดือน มีเยาวชนกลับเข้าสู่สถานควบคุมนี้ร้อยละ 40 และมีเพียงร้อยละ 47 เท่านั้นและมียังงานทำและอยู่ในระบบโรงเรียนภายใน 6 เดือนหลังปล่อยตัว ซึ่งเยาวชนที่มียังงานทำและอยู่ในระบบโรงเรียนต่อเนื่องถึง 12 เดือน มักไม่หวนกลับมาที่สถานที่ควบคุมเยาวชนนี้ อีก

เคทซียานิส และ อาร์ชวามีตี (Katsiyannis & Archwamety, 1997) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำในเยาวชนกระทำผิดในสถานบำบัดแก้ไขเยาวชน พบว่า ตัวแปรในการจำแนกแยกแยะ และตัวแปรการบำบัดแก้ไขยังคงเป็นคำอธิบายสำหรับการกระทำผิดซ้ำและเป็นเรื่องที่ท้าทาย เราจึงได้สืบค้นปัจจัยที่อาจมีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำในเยาวชนในสถานบำบัดแก้ไขเยาวชน โดยเก็บข้อมูลจากการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับการบันทึกของเยาวชนกระทำผิดซ้ำ 147 ราย และเยาวชนไม่กระทำผิดซ้ำ 147 ราย จากการศึกษาวิจัย พบว่า อายุการกระทำผิดครั้งแรก และอายุในการจับกุมครั้งแรกของเยาวชนกระทำผิดซ้ำ และไม่กระทำผิดซ้ำนั้นมีความแตกต่างกัน รวมทั้งพบว่าปัจจัยที่สามารถใช้ในการจำแนกแยกแยะการกระทำผิดซ้ำ คือ การขาดทักษะในความสามารถในทักษะพื้นฐาน มีพื้นฐานการศึกษาพิเศษ



(special education background) การเข้าร่วมเป็นสมาชิกแกงค์ และความยาวนานในการอยู่ในสถานบำบัดแก้ไขเยาวชน

แครร์ และ แมรี่ (Carr & Mary, 2001) ได้ทำการศึกษาวิจัยการตรวจสอบวิจัยเสี่ยงและปัจจัยป้องกันที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนกระทำผิด โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนชายและหญิงที่อยู่ระหว่างคุมประพฤติ 76 คน ซึ่งอยู่ในเขตเมืองหลวงในสหรัฐอเมริกา และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับการบันทึกจากพนักงานคุมประพฤติในด้านการกระทำผิดที่ผ่านมา, การใช้ยาเสพติด, การเลือกกลุ่มเพื่อน, ความสำเร็จในโรงเรียน, แบบอย่าง, และกิจกรรมงานอดิเรก โดยพบว่า ปัจจัยป้องกัน โดยเฉพาะปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะครอบครัว และการเลือกคบกลุ่มเพื่อน มีความแตกต่างกันระหว่างเยาวชนกระทำผิดซ้ำ และไม่กระทำผิดซ้ำ

คุณลักษณะทางด้านบุคคล เยาวชนไม่กระทำผิดซ้ำจะมีความสามารถในการฝ่าฝืนอุปสรรค (resiliency) ที่สูงกว่า โดยมีความรู้สึกว่าจะมีความสุขกับตัวของตัวเอง และเชื่อว่าเขาสามารถจะทำการสิ่งต่าง ๆ ได้ดีเช่นเดียวกับผู้อื่น ที่มีทัศนคติทางบวกต่อกฎเกณฑ์ของตำรวจ รวมถึงสามารถแสวงหาความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น บ่อยครั้งกว่าเยาวชนกระทำผิดซ้ำ

ด้านภาวะครอบครัวเยาวชนไม่กระทำผิดซ้ำนั้น มักอยู่ในครอบครัวที่มีคุณลักษณะที่มีโครงสร้างและมีกฎเกณฑ์ในครอบครัว มีการสนับสนุนและให้คำปรึกษาจากครอบครัว

ด้านการเลือกคบกลุ่มเพื่อน เยาวชนไม่กระทำผิดซ้ำมีเพื่อนจำนวนมาก หรือมีเพื่อนบ้าง และเป็นเพื่อนที่สามารถให้ความช่วยเหลือในยามวิกฤติได้ เมื่อเทียบกับเยาวชนกระทำผิดซ้ำ

ซึ่งการค้นพบจากการศึกษานี้ช่วยสนับสนุนการพัฒนารูปแบบความสามารถในการฝ่าฝืนอุปสรรค (resiliency) และส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการเสริมสร้างปัจจัยป้องกันในเยาวชนกระทำผิดซ้ำ ซึ่งหมายถึงการป้องกันพฤติกรรมกระทำผิดด้วย

เคทซียานิส, ซาง, แบร์ริทท์ และ ฟลาสคา (Katsiyannis, Zhang, Barrett & Flaska, 2004) ได้ทำการศึกษาเรื่องพื้นฐานและตัวแปรทางจิตวิทยาที่มีความสัมพันธ์กับวัยรุ่นชายกระทำผิดซ้ำ: การวิเคราะห์ค้นหา 3 ปี โดยได้ใช้ตัวแปรทางจิตวิทยาที่จะใช้ทำนายการกระทำผิดซ้ำ คือ ตัวแปร การดื่มสุรา, ความซึมเศร้า ระดับความผูกพันของผู้ปกครองและเพื่อน และลักษณะบุคลิกภาพ ซึ่งศึกษาจากวัยรุ่นชายที่ถูกคุมขังจำนวน 299 คน จากเดือนกรกฎาคม 1998 ถึงเดือนกรกฎาคม 1999 และติดตามผลข้อมูลการกระทำผิดซ้ำที่ถูกรวบรวมไว้ในปี 1999 – 2000 และ 2001 – 2002 เมื่อค้นหาความแตกต่างระหว่างการกระทำผิดซ้ำออกจากการไม่กระทำผิดซ้ำพบว่า ตัวแปร ทางด้าน ลักษณะบุคลิกภาพ เช่น โครงสร้างของกระบวนการความคิด (ที่พยายามลดความไม่ชัดเจนและไม่แน่นอนในข้อมูลต่าง ๆ) และบุคลิกภาพการรู้จักขอความช่วยเหลือ อายุ

